

Leyser, Augustin von

Diss. iur. inaug. de superstitione iuridica in foro et extra forum obvia

Helmstadium 1720

4 Diss. 204#Beibd.3

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10644459-7

VD18 15002969-001

DISSERTATIO JURIDICA INAUGURALIS
DE
SVPERSTITIONE
JURIDICA IN FORO
ET EXTRA FORVM OBVIA,

QVAM
DIVINA ADSPIRANTE GRATIA
INDVLTV ILLVSTRIS IN ALMA IVLIA
ICTORVM ORDINIS
SVB PRAESIDIO

AVGVSTINI LEYSERI,
JURECONSULTI, ACADEMIAE JULIAE PRORECTORIS,
ORDINIS SVI JAM DECANI ET IN TRIBVNALI
GVELPHICO ADSESSORIS,
P R O

DIGNITATE DOCTORALI,
ET SVMMIS IN VTROQUE JURE HONORIBVS
ET PRIVILEGIIS MORE ANTIQVO AC SOLENNI
CONSEQVENDIS,

IN FVLEO MAJORI
PVBLICAE ERVDITORVM DISQVISIONI,
AD DIEM XII DECEMBER. AN. MDCCXX
HORIS ANTE ET POST MERIDIEM STATVTIS,
DECENTER PROPONIT

AVCTOR
GOTTLOB WOHLGEMVTH ROTHE,
GORL. LVSAT.
ADVOCAT. PROVINC. ORD. JVR.

HELMSTADII,
TYPIS HERMANNI DANIELIS HAMMII, ACAD. TYPOGR.

TPIS HERMANNI DANIELIS HAMMII, ACAD. TYPOG.

ADVOCAT. PROVINC. ORD. JUR.

GORT. LVSAT.

GOTTLOB WOHLGEMUTH ROTHE,

AVCTOR

D. CENTUR. PROTONIT.

HORIS ANTE ET POST MERIDIEM STATUTIS

AD DIEM XX DECEMBR. AN. MDCCX.

PUBLICAE ERUDITORVM DISCVSSIONI,

IN FVLEO MAIORI

CONSECVENDIS.

ET PRIVILEGIIS MORE ANTIQVO AC SOLENN.

ET SVMMIS IN VTROQVE JURE HONORIBVS

DIGNITATE DOCTORALI,

P R O

GAESPINO ADDESSORIS,

ORDINIS SVI IAM DECANE ET IN TRIBVNALI

JVRCONSULTI, ACADEMIAE JVLIAE PROCTORIS,

AVGVSTINI LEYSERI.

SVB PRÆSIDIO

LECTORVM ORDINIS

INDVLTV ILLVSTRIS IN ALMA VLVIA

DIVINA ADSPIRANTE GRATIA

Q V A M

ET EXTRA FORVM OBVLIV

JVRIDICA IN FORO

SVPERSITIONE

D E

DISSERTATIO JVRIDICA INVALENTIALIS

PROOEMIUM.

Celebris vox est in scholis Theologorum & vulgari fermone *Superstitio*, translata deinceps ad Jurisprudentiam & vitam civilem. Non enim in eruditis solum celeberrimorum Iuristarum libris haud raro superstitionem aliquam, & circa jus constitutum, & circa processuale notatam legimus, quin & a multis acriter sæpe perstringi cernimus: verum & in foro cordati Judices causarumque Patroni de illa conqueruntur: quamobrem cogitanti mihi hujus in mentem venit, ut meam inauguralis loco speciminis qualemcunque Tibi, Lector benevole, operam fisterem, ac rem ipsam variis exemplis illustratam Tuo arbitratui subjicerem. Facile quidem foret, integrum de hac re volumen compilare, sed jamjam nonnulla tantum, prout succurrent, exempla perlustrabo. Nam ex omnibus juris articulis quædam colligere, nimis prolixum esset, ex paucis reliqua, velut ex ungue leonem, quilibet cordatus judicabit. Ne vero citra ordinem decurrat mea tractatio, Cap. I. de Superstitione juridica in genere, Cap. II. De Superstitione juridica circa veritatem legum, atque denique Cap. III. de Superstitione juridica circa Interpretationem & Applicationem legum disseram.

) 4 (

CAPVT I. DE SUPERSTITIONE JURIDICA IN GENERE.

§. I.

Religio veritatis vox est: superstitio erroris & falsi: alterum laudis, alterum vitii nomen est. Illius in origines aut interpretationem inquirere jam nostrum non est: hujus vero. Nomen a Theologis Icti mutuū sumserunt, hinc primo quidem in sensu proprio, quid sit superstitionis terminus, evolvendum erit. Nonnullos gentilium religionem a superstitione discrevisse, id vel CICERONIS testimonio constat, qui non inepte *in primo de Natura Deorum* religionem quamcunque anilem, in qua inest timor inanis Deorum, & ineptam superstitionem appellavit, imbecillis namque animi & anilis esse superstitionem ait *in secundo de Divinat.* sed & nominis rationem, unde manarit, in conjugato vocabulo ostendit, *L. 2. de Natur. Deor. cap. 28.* Non enim Philosophi solum, verum etiam majores nostri superstitionem a religione separaverunt, nam, qui totos dies precabantur & immolabant, ut sui sibi liberi superstites essent, superstitiosi sunt appellati, quod nomen postea latius patuit. Qui autem omnia, quæ ad cultum Deorum pertinerent, diligenter retractarent, & tanquam relegerent, sunt dicti religiosi ex relegendo &c.

§. II.

Propius ad rem accedunt, quæ LACTANTIUS Ciceronem reprehendens *in 4. Instit. Divin.* tradit. Qui superstitem defunctorum memoriam religioso cultu prosequerentur,

bantur, quique parentibus suis superstites colebant imagines eorum domi suæ tanquam Deos penates, illi potius superstitiosi appellati fuere: nam qui novos sibi ritus adsumserant, aut Deorum vice mortuis immolabant, hos superstitiosos; eos vero, qui publicos & antiquos Deos colerent, religiosos dixerunt. Bene proinde scienterque Magnus Autor TIT. LIVIUS, superstitione animos contabescere sentit fere, ubi corpora morbo aut homines calamitatibus anguntur: itaque animi infirmitatem metu ingravescentem cum pia astutorum fraude conjunxit & genus superstitionis exinde quasi ab utroque parente derivavit. Videantur verba L. 4. c. 30. *Siccitate eo anno plurimum laboratum est &c. Strage pecorum vulgari contactu in homines morbi & primo in agrestes ingruerant, servitiaque, urbs deinde impletur. Nec corpora modo affecta tabe, sed animos quoque multiplex religio, & pleraque externa, invasit; novos ritus sacrificando, vaticinando inferentibus in domos, quibus questui sunt capti superstitione animi.* Itemque VIRGILIUS *Aeneid. 8. v. 187.* clare satis eundem in sensum exposuit:

Una superstitio, veterumque ignara Deorum.

§. III.

Verum antiqua cedant: cedant inquam novis; ad recentiora quippe properamus. Nomen *Patribus & Theologorum scholis* mutuo acceptum ferimus: illos ergo duobus saltem aut tribus, ut ajunt, verbis audiamus. - Terminum esse generaliore, usumque termini variare facile omnes fatentur. Sed potiora hic saltem delibamus. Est igitur illis superstitio (1) Cultus

Deo exhibitus, neque tamen ab ipso præscriptus, quem alias græco nomine *ἰθιλοθρησκευίαν* compellant (2) Externus cultus omnis religiosus, si internus desit, quippe qui anima quasi vitæque est prioris. Imprimis autem (3) cultus, qui rebus inanimatis aut defunctis tribuitur (4) Exacta quævis rerum inanum aut levidensium observatio, quas Deus nullibi a nobis exigit. (5) Inanes mentis scrupuli circa actus in se licitos & indifferentes, vel etiam (6) mentis falsi de Deo rebusque divinis aut erronei conceptus, quibus summum Numen aut offendi frustra metuunt, aut placare rursus tritis & apinis conantur. Verbo: vel circa objectum vel circa modum a recto Numinis cultu aberrat *superstitio*, ac nihil aliud est, quam præpostera atque perversa colendi Deum ratio. Vid. Magnif. *Buddeus in Tract. de Superstitione & Atheismo cap. 8.*

§. IV.

Verum enim vero de *Superstitione* equidem *Juridica*, si qui, pauci, tum & pauca monuerunt: interea dubium non est, quin & intuitu Jurisprudentiæ multa hic obveniant, quæ, si rite ponderes, & nomen superstitionis & ulteriorem inquisitionem probe mereantur. Quemadmodum enim superstitione, proprie sic dicta, cultus quidam est, sed perversus: ita quoque legum est quædam æstimatio, sed perversa. Superstitio in sensu proprio accepta non verum Deum, sed præter hunc, aliud quid, velut fidera aut res creatas alias etiam colit, Deo ea adscribit, quæ ei non conveniunt, mandatum divinum se sequi existimat, sed non rite illud intelligit: cultum quendam Numinis sibi fingit, qui
nullo

nullo mandato divino nititur : sic superstitio Juridica
 sapissime non veram legem, sed aliud quid, legis instar
 observat, legibus ea tribuit, quæ illis non consentanea
 sunt, vel leges, nulla habita æquitatis & prudentiæ ra-
 tione, explicat, aut, reliquis bene se habentibus, in ap-
 plicatione tamen regularum civilium perversa in leges
 observantia impingit, ut adeo erroneam hanc legum
 æstimationem non immerito *Superstitionem Juridicam*
 appellaveris, quippe cui probe convenit cum supersti-
 tione proprie sic dicta, & quæ in eo saltem differt, quod,
 cum illa in contemptum veri, quod colendum est, ob-
 jecti vergat, hæc quidem suum objectum certo quodam
 modo negligat, alias illud nimis h. e. pluris, quam ipsa le-
 gum indoles, pluris, quam æquitas & utilitas permittit,
 æstimet, uti ex amplius mox dicendis apparebit.

§. V.

Est igitur *Superstitio Juridica perversa & nimia
 legum æstimatio*. Æstimandæ quidem sunt leges, nec
 in dubium vocanda earum autoritas, nec debitum illis
 denegandum est obsequium, sed observandum & illud:
Ne quid nimis. Vana est opinio, præpostera veneratio,
 quando quis legem metuit, cum nulla existit, perversa est
 & ultra rectam rationem procurrens reverentia, quæ
 majorem, quam legis alicujus fert indoles, autoritatem ei
 tribuit, aut, in legibus positivis interpretandis & appli-
 candis, normam legum divinarum & innoxie utilitatis
 negligit. Ut ut vero legum naturalium aliquis esse queat
 & soleat abusus, dum alii solo jure naturali omnia ex-
 pedi & Rempublicam legibus positivis carere posse
 sibi persuadent, alii quamvis actionem indifferentem
 legi

legi obliganti subjiciunt, aut alia ratione superstitionem philosophiam instruunt: frequentior tamen est legum positivarum abusus, ex perversa erga illas veneratione ortus, certe usu magis receptum est, abusum jam indicatum superstitionis titulo notari.

§. VI.

Exferit se illud vitium circa *leges* potissimum *extraneas* ac speciatim Romanas; neque tamen a sacris *legum domesticarum* exulat, sed effectus admodum tristes & molestos etiam harum respectu post se relinquit. De cætero dum *leges* nominamus, connexa h. e. *negotia civilia variaque instituta judicialia & extrajudicialia*, intuitu quorum *leges* varia disponunt, & quæ vice versa intuitu legum considerantur, non excludimus. Nec refert, causæ sint *civiles* an *feudales* aut *ecclesiasticæ*, eæque *judiciales* an *extrajudiciales*, nam ubique fere aliqua superstitionis species occurrere potest & solet. Quin & ab ipso Jure publico non penitus abesse videtur, dum vel controversiæ illustres a nonnullis ex Jure Romano inepte deciduntur vel verba legum fundamentalium captantur & similia. j. Excell. LANGII *Jus publicum Vorberettung.*

§. VII.

Dixi §. 5. superstitionem juridicam venerari aliquid tanquam legem, quod lex non sit, legibusque ea adscribere, quæ illarum indoli haud congrua sunt. Illud fieri solet, quando meræ consuetudines aut observantiae forenses, vi obligandi destituti, ex inepto præjudicio habentur pro lege vel tacita vel expressa, hoc, quando Jus aliquod positivum v. g. pro universali & fundamentali vendi-

venditatur aut corruptissima quæque in censum legum utilium referuntur & id genus alia. Illud vero imprimis hic admonendum, ad superstitionis interpretationem, cujus itidem antea d. §. mentionem fecimus, & applicationem non quamvis interpretationem & applicationem erroneam pertinere, sed eam tamen, quæ ex vana quadam de legibus persuasionem & coeca in illas veneratione fieri consuevit. Si enim, quod nonnunquam omnino contingit, vel objecti difficultas vel mentis humanæ imbecillitas obstet, quo minus in explicatione legum & decisione controversiarum aliquis rite versetur, tum merito excusationi locus relinquitur, siquidem in communi hac mortalium imperfectione nihil ex omni parte beatum esse solet, at rigidiori censura dignum est, quod ex coeco in leges affectu vanaque observantia originem traxit, vitium,

§. VIII.

Cum igitur non una ratione a justo legum pretio aberrari queat, non unum quoque datur superstitionis genus. Ad tres tamen species potiores illa revocari posse videtur. Prima circa legum veritatem aberrat, quando aliquid, quod lex non est, lex esse creditur. Non incongrue huc referri potest ille etiam error, quo legibus tribuuntur, quæ indoles illarum non capit. Altera superstitionis species circa interpretationem; Tertia circa applicationem versatur, quæ posterior tamen ex priori plerumque fluit aut saltem cum illa conjuncta est. Quemadmodum autem illæ superstitionis species se in varias figuras convertunt, ac non theoriam tantum, sed & praxin male afficiunt, ut impræsentiarum

plenius hæc omnia exponere nimis prolixum foret : ita *de iis, quæ magis ad praxin faciunt, aut eam penitus ingrediuntur*, iis, quæ non ad forum, sed ad scholas forte spectant, breviter tactis, hic differere visum est.

§. IX.

Cæterum dici vix potest, quantam negotiis tum judicialibus, tum extrajudicialibus molestiam creet hæc de qua loquimur superstitio, quantaque damna inferat. Per eandem enim vanissimæ disputationes excitantur, homines velut laqueis irretiuntur, multa civium negotia, quæ bonis rationibus sustineri poterant, irrita redduntur, e contrario, ubi salva esse poterat agentium libertas, obligationes imponuntur, jura, bona fide quæsitæ, auferuntur, quinimo ipsius religionis & officii præcepta nonnunquam violantur, nec alia sæpe causa subest, quam sola superstitio juridica i. e. perversa & ex inepta legum adoratione proveniens persuasio, qua lex, quæ nunquam adfuit, adesse putatur, explicatio autem legis & applicatio vel æquitati vel prudentiæ contraria, mordicus defenditur. Et eam ob causam operæ pretium erit, rem ipsam propius spectare & addita subinde nostra epicrissi superstitionis remedia tentare.

CAPVT. II.

DE SVPERSTITIONE IVRIDICA

CIRCA VERITATEM LEGVM.

§. I.

Prima superstitionis species, in sensu proprio eoque latiori, est *Idololatria*, cum quis non verum Numen, sed aliud quid, velut solem, lunam cœteraque cœli fidera, vel

vel homines aut quasvis res creatas colit; sed & illorum error huc pertinet, qui Deum non recte cognoscunt, adeoque tribuunt, quæ ei minime tribuenda erant, id quod dogma de transubstantiatione, de purgatorio, similiaque abunde docent. Eadem ferme ratio est superstitionis juridicæ, nam (α) sæpe loco legis adoratur idolum observantiæ collegiorum Juridicorum (β) consuetudines etiam alias easque nudas pro legibus tacitis agnoscit, denique (γ) licet vera lex adsit, plus justo sæpe tamen eidem tribuere consuevit.

§. II.

Observantiæ nomen, uti hic accipitur, barbara vox est, sed nomen re sua condignum, uti deinceps videbimus. Est autem, ut vulgo supponitur, *praxis juridica præsens ususque recens seu modernus, qui colligitur ex præjudiciis sive rebus judicatis*. v. Excell. GRIBNER. *Dissert. de Observ.* Observantias illas plenissimam habere juris auctoritatem, vim obtinere veritatis & æquiparari Regiæ auctoritati atque permissioni Principis, ac, si vel maxime Juri scripto, naturæ rei & genuinis interpretandi principiis haud conveniant, sequendas tamen & sancte servandas esse, communis est Doctorum sententia. j. SCHVREFF. *cent. 1. consil. 72. num. 20.* RIMINALD. *vol. 2. consil. 125. vers. ita quod licet* DEC. *cons. 119. num. 2.* Ita profecto sentiunt ipsa Dicasteria, a quibus præjudicia manarunt, ut propria illorum confessio testatur, quando in rationibus decidendi sæpe ad solam Antecessorum sui que collegii consuetudinem consuetis formulis: *Diemeil aber dennoch die mehrern Rechts-Lehrer in den Gedanken stehen; vel: Diemeil*

aber doch unterschiedene bewehrte Rechts-Lehrer dafür halten / provocant. Ita sentiunt illi ipsi, qui observantias colligunt & publici juris faciunt, ferentes de præjudiciis judicium, quod non diffiteantur sententiam contrariam veriore videri, sed aliud servari in foro. Ita sentiunt litigantes & causarum Patroni, dum quotidie ad observantias se referunt. Ita sentiunt legum cultores fere omnes, dum apicem eruditionis juridicæ in proluxa multifariorum præjudiciorum cognitione consistere putant.

§. III.

Supposita igitur hac superstitione, *novæ leges sine suffragio Principis ab observantia aliis obtruduntur, utiles constitutiones abrogantur, leges latæ & negotia civilia contra mentem agentium explicantur, & in locum horum omnium substituitur, quidnam?* Observantia. Per exempla iis, quæ dixi, fidem facere, non erit difficile. Visolius observantiæ exprimenda est in mandatis judicialibus *clausula rati*, qua deficiente, mandati defectus arguitur & alia legitimatio injungitur. v. BERGER. *Oecon. Jur. L. 4. t. 9. §. 2. not. 1. pag. 963.* Magnif. MENCK. *ad O. P. S. Disp. 5. §. 6.* Sed clausulam illam omnino supervacuum esse, quis non videt, cum mandans ex natura mandati gesta mandatarii rati habere debeat, & rati habitationis promissio omni mandato tacite per se insit, I. L. 6. *π. de condict. indebit.* ANDR. RAVCHB. *part. 1. quest. 2. n. 5. & seqq.* SCHVLZ. *part. 1. process. judic. c. 11. n. 47.* nec cum jure Romano illa, fatente BERG. & MENCK. l. c. nec Germanico conveniat, cum nullibi hæc solennitas præcepta sit: de Recessu namque Imperii *de anno 1512. t. von den Anwald-Satzungen §. 1.* cui nonnulli

nulli innituntur, cui libet primo statim intuitu patet, quod satis obscure locus ille loquatur, neque tamen illam clausulam præceperit, sed dum mandati perspicuitatem commendat, consuetas quasdam formulas simul addiderit, quas historice tantum immiscet, ac in summa præceptum, quod datum est, de iis saltem, quæ ex communi mandatorum indole cognosci nequeunt, intelligendum fit. Hinc etiam Dn. MENCKEN. l. c. dicit, ita a F. J. L. *Mens. Febr. 1704.* pronunciatum esse, quoad *Usum Sax.* quem usum Dn. BERGER. l. c. *Jus Saxonicum* appellat, claro indicio, usum hunc pro lege haberi. Geminum exemplum est, quando, solius observantiæ superstitioso prætextu, in mandatis, quoad subsignationem, *sigillum insignia continens* exigi, ac nomen literis artificiose implicitis expressum, *etuen verzoegenen Nahmen* completens, rejici solet. j. SWENDEND. *ad Fibig. Proc. pag. 220.* MENCK. *d. Disp. §. 7. ubi præjud. S. C. P. L. Term. Rem. 1705.* & RIVIN. *ad O. P. S. Tit. 7. Enunc. 21. ubi præjud. S. L. Mens. Aug. 1690.* BERG. *Elect. Discept. Forens. pag. 237.* Quid illæ minutiae ad perspicuitatem aut certitudinem mandati? quo jure quave injuria nititur illa scrupulositas, sine causa hominum negotiis molesta? Vere igitur TITIVS in *Jur. Priv. L. 12. c. 1. §. 26. quomodo tale instrumentum sive mandatum recte conficiatur, id ex usu judiciorum discendum, nec fortassis negandum, quin ille aliquando, ultra æquitatis præscriptum, sit scrupulosus.* Sed nimis prolixum foret singulis observantiis ratione destitutis epicrisin addere. Qua lege cautum est, mulierem apud Saxones absque curatore contrahere non valentem, ex mutuo tamen, eo non adhibito, devinciri?

CARPZ. *p. 2. C. 15. d. 14. Resp. 10. n. 4. RIVIN. ad O. P. S. t. 8. Errunc. 35.* omnino nulla, sed observantia. v. MENCK. *ad O. P. S. Diss. 6. §. 12.* Qua lege apud Saxones constitutum est, quod testamentum Principi oblatum & judiciale ab ipso testatore offerri debeat, per procuratorem speciali mandato instructum vero nequeat? nulla prorsus, sed observantia v. TITII *Jus Privat. L. 7. c. 3. §. 16.* CARPZ. *p. 3. c. 3. d. 23. n. 7.* STRUV. *Ex. 32. th. 9.* STRYK. *in not. ad Lauterb. Tit. Qui testam. fac. poss.* BERG. *Oecon. Jur. L. 2. t. 4. §. 2. p. 337.* PISTOR. *part. 3. q. 28.* BERLICH. *part. 3. concl. 4. n. 28. & seqq.* Esset procul dubio melius, si *L. 19. C. de testam.* usu veniret. Partium disputationes non raro ita sunt comparatae, ut tam causa principalis, quam articuli incidentes decisionem requirant, etsi vero una sententia utrumque expediri queat, partes etiam hoc petant, attamen sententia, quæ sequitur, non nisi interlocutoria est, ut nova imploratione sententiaque opus sit. Qua lege hoc dictum est? nulla profecto, sed observantia. In summa, si omnes, quæ a superstitione Juridica coluntur observantiae in aliquod volumen compingantur, monstrum horrendum inde oriturum esse, nemo dubitat. §. IV.

Videamus etiam exempla, ubi leges extraneæ, in quibusdam dicasteriis receptæ, ab aliis vero unius ejusdem Reipublicæ dicasteriis, usu & observantia repudiatae, vel etiam leges domesticæ curatius servandæ, neglectæ sunt. Non erit dividia, congruum in medium proferre exemplum, licet alibi expressum. Non incelebre aliquod Collegium *Mens. Sept. anno 1709.* minorem etiam in negotiis judicialibus, tutore nondum excusso,

excusso, in integrum restitui posse, observantiae permissu censuit. Verba sententiae, huc facientia ita sonant: Ob wohl der l. 13. §. 5. C. de Judic. klare Masse giebt/ daß in actibus judicialibus denen minoribus das beneficium restitutionis in integrum nur in subsidium & excussis tutoribus zuflatten komme etc. Dieweil aber dennoch die mehrern Rechts- Lehrer in den Gedanken stehen/ daß auch in actibus judicialibus einem minori, bevor er seinen curator belanget/ die restitutio in integrum nicht zu versagen etc. Pariter, si quis in actione reali possessionem neget ac in negando tamdiu persistat, donec probatio possessionis ex parte actoris facta sit, tunc poena inficiationis est, ut a mendace in actorem res transteratur, dominio licet nondum probato. *l. f. ff. de R. V. j. Nov. 18. c. 10.* adeo, ut petitorium in possessorium degeneret, & is, qui antea possessionem negaverat, rei vindicationem instituere debeat, si jus aliquod sibi competere existimet. Quæ poena mendacii nec hodie cessat BRVNN. ad *d. l. n. 7.* A Facultate Vitembergensi quoque *Mens. Jan. 1700.* in eam sententiam pronunciatum est. Sed hanc legem usa fori attendi, negant *Lipsienses.* Vid. WERNH. *Obs. 150.* BERG. *Suppl. Tom. II. pag. 297.* MENCK. in *Theor. & Prax. Pandect. Tit. de Rei Vind. ubi præjud. F. J. L. Mens. Septemb. 1706.* Cum alias demisso ac humili cultu Jus Romanum prosequantur Interpretes & leges, in eo contentas, Non-Vsu repudiari non posse credant, nec facile cœmentum ex ruderibus illius Juris proficuum spernant; qui factum est, ut has aliasque leges dimiserint? At vero tam potens est observantia. Neque leges domesticæ ab illa superstitione debi-

debitum sibi cultum polliceri queunt, uti Magnif. HOR-
NIVS in *Dissert. ad §. 8. Resol. Grav. Tit. von Consistorien-
Sachen §. 5.* observat. Imo non pauca sunt rescripta
& mandata singularia in *Corpus Saxonicum* non relata,
quæ secure a quovis ignorantur, adeoque nec usu ser-
vantur, donec forte fortuna aut commoda occasione
aut causa ita exigente a quopiam in Forum producta
fuerint.

§. V.

Multa quoque sunt observantiae interpretativæ,
verum rationibus & æquitate carentis, specimina. Duo
saltem hic sufficiant. Qua lege terminus productionis
cum testium tum instrumentorum peremptorius est?
ut productione in termino præfinito non facta, poena
desertionis locum habeat & semel eo præterlapso, mora ne
quidem in continenti possit purgari? vid. RIVIN. *ad O. P.*
S. T. 24. En. 8. MENCK. Diss. Proc. 13. §. 17. MYNSING. cent. 2.
observat. 99. n. 1. & seqq. GRÆV. lib. 1. pract. conclus. 91. n. 6.
FELIN. in cap. licet causam. 9. n. 15. & seqq. X. de pro-
bat. nulla, sed interpretatione usuali extensiva, sicut
hoc ostendit BERG. in *Oecon. Jur. L. 4. t. 24. §. 15. not. 9.*
p. 1084. Elect. Disc. For. p. 737. seqq. In instrumento gua-
rentigiato, cujus tenorem alia manus scripsit, alia sub-
jectum nomen, is, qui manum & sigillum recognoscit,
ad diffessionem contentorum regulariter non admitti-
tur, nisi indicia falsi appareant. BERG. in *Suppl. ad*
Elect. Proc. Tit. 25. Part. 1. Supplem. 6. p. 295. & 543. RI-
VIN. ad O. P. S. Tit. 25. Enunc. 24. 25. 26. 28. FAB. in Cod.
lib. 0. tit. 18. defin. 1, CLAR. in pract. §. ult. quest. 2. n. 4.
HEIG. part. 1. quest. 39. n. 40. CARPZ. in Proc. Jur.
Tit.

Tit. 23. a. i. n. 45. & 49. SWENDEND. ad Fibig. p. 1125.
 Nam usus (1) O. P. S. *Tit. 25. §. 2.* Weil es auch & Ord.
 Prov. de Ao. 1555. Tit. versetzte Brieff und Siegel/ verba:
 Daß ein jeder die briefflichen Urfunden/ welche sein
 Gegentheil wieder ihn produciret/ wenn sie gleich nicht
 seine Hand und Siegel haben/ vor sich und durch sei-
 nen Mandatarium zu recognosciren/ oder in der Person
 endlich zu diffitiren/ daß er nemlich weder Hand noch
 Siegel kenne/ angehalten wird: so lassen wir es bey
 solcher eingeführten Gewohnheit bewenden / late h. e.
 non faltem de subscriptione nominis, sed materiae five
 tenoris instrumenti, cui subscriptum, interpretatur,
 eamque interpretationem (2) in natura instrumenti li-
 quidi scopoque actoris, qui in illo se fundat, & cui ad-
 missa tenoris diffessione nimis magnum generaretur
 præjudicium, nec non (3) in natura subscriptionis, quæ
 consensum in id, cui subscriptum est, inducat, funda-
 tam esse putat. j. CARPZ. *Proc. Jur. Tit. 14. art. 2. n. 62. seqq.*
 BERG. *Part. 2. Supplem. 5. p. 541. 542.* SWENDEND. *ad*
Fibig. pag. 724. 725. Verum, uti certum est, quod exi-
 stente verosimili fraudis indicio ad diffessionem con-
 tentorum, recognita manu, admittendus sit reus, quan-
 quam etiam in adprobandis falsi præsumtionibus usus
 fori sæpe sit difficilis: ita putem, in casu, quo alius in-
 scio reo tenorem conscripsit, reus subscripsit, tunc five
 indicia falsi adsint, five non, æque audiendum esse, si
 recognita manu tenorem diffiteri velit, quia jure po-
 sitivo diffessio contentorum agnita manu neque ex-
 presse permessa, neque prohibita, sed tota res rationi-
 bus ex natura rei desumptis expedienda est. Nam (1)

alter textus saltem jubet executionem celeriter fieri, modum vero agnoscendi scripturam & diffitendi non determinat; alter modum procedendi quidem ostendit, sed generaliter, nec utrum ex parte diffiteri liceat, an totum agnoscendum aut diffitendum sit, definit, sic concidit observantiæ ratio prima. (2) Nec obstat ratio secunda. Nam si quis & tenorem scripsit & nomen suum subscripsit, tum res & æquitas manifeste exigunt, ut plena fiat recognitio; si neutrum ab ejus manu profectum sit, tum omnimoda diffessio: si vero nomen quidem illè apposuerit, sed contenta eo ignaro & invito ab alio scripta sunt, tunc, quoad nomen subscriptum, recognitio, quoad tenorem diffessio fieri debet, cum alias vim velut negotiis humanis faciamus: nam natura objecti repugnat, si partes ejus, auctore & materia diversas, uno eodemque modo tractemus & utrinque uniforme officium a reo exigamus. Hinc non obstat, quod actor, in liquido instrumento spem suam collocans, scopo suo excidat, si, facta contentorum diffessione, reus absolvatur: nam reus jure suo utens actori non facit injuriam; præterea non majus actori generatur præjudicium, si reus diffitetur tenorem & agnoscit subscriptionem, quam si diffitetur utrumque, si quidem indoles processus executivi in genere ita est comparata, ut a perjurio rei sæpe victoria dependeat, quin & considerandum est, quod homo, qui factorum conscientia, fide ac religione parum commovetur, eadem facilitate manum sive subscriptionem nominis, quæ contenta sive tenorem, diffiteri queat. Multo minus (3) obest ratio dissentientis observantiæ tertia, nam nimis

mis violenta est præsumptio, qua is, qui agnovit subscriptionem, etiam censetur adprobasse tenoris conscriptionem, non a se, sed ab alio profectam. Qui subscriptionem agnoscit, sed contenta diffiteri paratus est, is potius vere, quam falso juraturus præsumitur, nam si perjurum committere vellet circa tenorem, quid opus ille haberet recognoscere manum, cum eadem facilitate & manum & contenta inficiari possit, nec ab homine sanæ mentis præsumendum sit, quod altera parte delictum evitare, altera vero ultro in illud ruere velit. Quid igitur obstat, quo minus agnitionem manus & diffessionem contentorum dividi, causis, ex quibus falsum probabiliter colligitur, allegatis, admittamus? Sola superstitio: nam ad observantiam ultimato hic omnes provocant.

§. VI.

Plura desideras exempla? Observantiarum & huius generis Superstitionum plena sunt omnia. Adhuc unum commemorare libet. An remissio conjugis bigamum a pœna ordinaria liberet, ut hoc in adulterio simplici fieri solet, quæritur. Vfus negat, ideo quod bigamia testante *Constit. Crim. Art. 121.* adulterio gravius delictum sit, & leges de intercessione conjugis ejusque effectu fileant. v. *CARPZ. P. 2. qu. 66. n. 39. seqq. MATTH. WESENB. in comm. manuscript. ad Const. Elect. Sax. 20. part. 4.* quem refert & sequitur *DANIEL. MOLL. ibid. n. 4. vers. Et hoc quidem casu.* Rectius affirmant *TITIVS in Jur. Priv. L. 6. c. 9. §. 16. BERG. in Oecon. Jur. pag. 828. WERNHER. Obs. 189.* ubi prolixum adducitur præjudicium. Nam bigamia gravius delictum saltem est ex hypothese papali, qua bigamus violat,

violat, quod posteriori conjunctioni accessit, sacramentum, pro quo matrimonium a pontificiis habetur; multominus stringit altera ratio, quod *Lex Imperii & Constit. Elect. Sax. 20. part. 4. in fin.* de intercessionem conjugis & remissione fileant, nam si lex intercessionem ejusque effectum non impedit, cur, quæso, citra legis præscriptum illa remissio negatur? conf. WERNHER. l. c. O quanta observantiarum barbaries! quippe quæ hominibus etiam vitam adimit.

§. VII.

At inquis, sufficit usum forensem habere vim legistacitæ, tritumque illud potestatis legislatoriæ symbolum:

Sic volo, sic jubeo, stat pro ratione voluntas.

Sane hoc illud *πεῖσος* est *ψεύδος*, quo vulgaris nititur superstitio. Verum si dicendum, quod res est, *observantiae Collegiorum Juridicorum nullam habent juris auctoritatem.* Ratio peremptoria est, quia ab Imperante saltem interpretandi leges & applicandi potestas illis data est, ut taceam gravissima, quæ ex illa hypothese, quod enunciata Collegiorum Juridicorum vim legis habeant, in Rempublicam redundant, incommoda, contemptus legum & incertitudo, protelatio litium aliaque, de quibus late differit Dn. GRIBNER. *in. d. Dissert. de Observ.* Neque urgeri poterit l. 35. D. de LL. *Quæ longa consuetudine comprobata sunt, ac per annos plurimos observata, velut tacita civium conventio, non minus, quam ea, quæ scripta sunt jura, servantur, aut l. 37. in f. Eod. Optima est legum interpretis consuetudo. & l. 38. Eod. Nam Imperator noster Severus rescripsit, in ambiguitatibus,*
qu

quæ ex legibus proficiscuntur, consuetudinem, aut rerum perpetuo similiter judicatarum auctoritatem, vim legis obtinere debere. Nam l. 35, uti substrata materia & contextus, scil. *tacita civium conventio*, satis ostendit, non loquitur de observantiis Collegiorum Juridicorum, sed de illa consuetudine, quæ supposito statu reipublicæ populari est lex tacita, ex actionibus populi, vel, si etiam de Responsis Ictorum sermo sit, ex his tacito populi consensu confirmatis orta. LL. 37. & 38. de legum latarum interpretatione loquuntur, ubi auctoritas Imperatoris vim legis quidem ei tribuit, sed verba legis non captanda, ex veris principiis politicis potius explicanda h. e. de præsumptione veritatis & auctoritate aliqua, non tamen tali, cui nulla fortior veritas & æquitas opponi possit, quæque, licet justiores causæ id suadeant, tamen a Jctis non mutari nequeat aut non debeat, intelligenda sunt; imo si legis vim simpliciter iis impertivit Severus, quod quidem verisimile non est, terminos tamen habiles, nempe interpretationem aliquam *perpetuam* sive constantem & sententiam Jctorum unanmem præsupponit; aut si hoc non est, sanctio specialis est, quæ, cum potestas legislativa privatis regulariter concedi non soleat, ad nostros Imperantes applicari nequit. Denique apud nos *lex Saxonica Elect.* ne fiant, quæ legum auctoritatem sibi arrogent, observantiæ, differte cavet. Hoc enim *Resol. Grav. de Ann. 1661. §. 49.* satis exponit, quem integrum hic apponere licebit: *So ordnen und setzen wir hiermit / befehlende / daß kein Collegium Juridicum Macht haben solle in den Puncten / welche nicht mit deutlichen Worten in Constitutionibus,*

nibus, Landes: Gerichts- und Pollicen-Ordnungen exprimiret / sondern per consequentias und Folgerungen daraus gezogen werden wollen / vor sich ohn unser Vorwissen / wieder das andre Collegium ex interpretatione einige observanz (i.e. legem, cui inhærendum & a qua, licet aliud Collegium veriore adstruat sententiam, non recedendum) zu machen / sondern es sollen uns dergleichen Casus dubii jedesmahl aus denen hinc inde angezogenen rationibus Juris eingesendet und mit Zuziehung der getreuen Landschafft dieselben decidiret werden.

§. VIII.

De Summo Provocationum judicio ambigendum non videbatur, quin illius pronunciata vi legali gaudeant: verum, utut summis tribunalibus major tribuenda sit autoritas, cum nomine Imperantis decidant, adeo ut sententia Tribunalis censeatur sententia Principis, tamen & iis saltem facultas secundum jura constituta pronunciandi, non novum jus introducendi regulariter concessa est. STRYK. *Us. Mod. ad Tit. de Constit. Princ.* §. 4. MEV. *P. I. Decis.* 250. n. 10. BERGER. *in Disc. For. Supplem. ad Tit. 4.* §. 22. X. pag. 1753. 1754. Peculiare quidem videtur, quod *Sereniss. Elect. Saxonie Christianus II. gloriosissimæ memoriæ* circa sententias Supremi Appellationum Judicii quondam constituit, eam nimirum legis dubiæ interpretationem, quæ semel placuit, literis esse consignandam & in futuris casibus observandam. v. Appellation-Ordnung sub rubr. von des Præsidenten oder Besizers Amt verb: Dieweil aber sonderlich nach Gelegenheit des Sächsischen Rechts viel Thun in dem üblichen Gerichts-Brauch stehet / auch sonst
die

die Fälle nach unterschiedlichen Umständen / so mit unterlauffen / sich offtermals verändern / so sollen unsere Præsidenten und Besizer / wenn etwas zweifelhaftes vorfiele / es belange gleich den Proceß oder die merita, dasselbe in gute Acht nehmen / und was man sich in solchen Fall vergliechen / und worauf man erkennt / in ein sonderlich Buch mit Anziehung der Umstände fleißig zusammen verzeichnen / damit man in künftigen Fällen sich desto besser darnach zurichten habe und in Urtheeln Gleichheit halten möge. Verum his verbis summorum tribunalium decisionibus vis legalis non tribuitur, sed (1) inconstantia saltem & temeraria decisionum immutatio, non vero, si re probius examinata melior se offerat sententia, discessus ab ea prohibetur; hoc enim esset, æquitati & prudentiæ vim facere. Præterea (2) inferioribus judiciis de rebus summorum Tribunalium judicatis non semper fatis constat, ac denique (3) illustris Senatus ipso facto veritatem hætenus dictorum comprobatur, siquidem momenti denuo pensitatis a priscis præjudiciis utique recedit. v. BERGER. *in Elect. Disceptat. Forens. T. 35. Obs. 7. n. 2. p. 971.* VULTEJ. *in Consil. Marpurg. Vol. I. Cons. 34. n. 53.*

§. IX.

Oscitantia igitur & simplex persuasio est illorum Advocatorum, qui observantiæ idolo territi rebus judicatis in hærent, de ulteriori causarum examine non cogitant, neque circumstantias & an concinnior dari queat decisio, inquirunt, aut, licet rationes non cerebrinas, sed bonas & solidas, ob quas verior justiorque forte sententia speranda sit, animadvertant, nihil tamen tentare au-

audent. Quoties enim factum non est, ut cordatiores JCTi in dicafteriis sententiam suam ferentes, solida postulantium discussione moti, inveteratam quoque opinionem mutarint, novaque ratione de jure responderint? conf. ZIGLERVS *in Introd. ad Prax. Forens.* c. 5. §. 33. BERGERVS *in Elect. Disceptat. Forens.* p. 253. & *in Oecon. Jur.* p. 709.

§. X.

Cæterum licet juris auctoritatem Observantiæ hactenus denegaverim, tamen auctoritatem omnem ei derogatam non velim, quod, ni fallor, *Excell. AVTOR* antea citat. *in d. Differ. de Observ.* facere videtur. Sententiam meam, salvo Ejus aliorumque rectius sentientium judicio, breviter exponam. Observantia, si circa legis naturalis veritatem ac præcepta eruenda, positivæ interpretationem aut valorem, utriusque vero applicationem non rite versetur, sed juri aperte repugnet, tum a judiciis collegiisque juridicis merito abesse debet; si vero recte se habeat, tum major quidem legis auctoritas non erit, quoniam secundum eam pronunciatum est, & ineptum fuerit, ubi legem habemus, observantiam quærere, ac ubi de legum sensu & valore satis constat, de usu forense dispicere: interim, cum rerum moralium veritas ac perspicuitas suos habeat gradus, non est, cur minimum vim illustrandi atque confirmandi rebus judicatis abjudicare, easque, tanquam veritatis per se radiantis effectus, adspernari velimus; denique si æquitatis & utilitatis argumenta in utramque partem disceptari queant, nec vitæ civilis conditio ferat, ut semper aut statim ad authenticam Imperantis decisio-

decisionem aut interpretationem quaestio controversa referri queat, & respondendum omnino sit, responsum vero in rationes imbecilliores inciderit: tum observantiae infirmis rationibus stipatae iterum nulla debet esse vis aut efficacia, sed tum ipsi judicantes priscam corrigere sententiam &, argumentis denuo examinatis, prout fides ac religio suggerit, aequiorem ferre debent, cum alii modeste dissentire, &, quantum in iis est, expositis rationibus accuratiori decisioni ansam praebere possunt. Quod si vero in casibus dubiis observantia ratione non contemnenda munita sit, vel argumenta in utramque partem aequalia existant, & in rebus ex plurium judicio agendis plurima vota valeant: tum illi omnino aliqua auctoritas tribuenda est, auctoritas inquam, non quidem legalis, a qua ipsa collegia recedere nequeant, sed quae habet praesumptionem veritatis & justitiae, donec probetur contrarium, aut Princeps sua decisione rem expediat. Ratio est, quia Collegium ab Imperante institutum, & oculi plus vident, quam oculus, quemadmodum etiam amica opinionum collatio, inter plures instituta, id efficere potest, ut vel unus ex pluribus eadem adjutus veriore sententiam inveniat, ceterosque, si viri cordati sint, in partes trahat, & sic ponderatis causae momentis tandem majora vota concludant. *L. 39. π. d. R. I. L. 17. §. 6. π. d. recept. qui arb. rec. L. 19. π. ad munic. fac. R. I. Trev. & Col. d. A. 1512. §. 7. c. 6. X. de Elect. j. Aur. B. c. 2. §. 6. & f.*

§. XI.

At vero quid JCtorum tribuamus enunciatis, si diversa sint unius ejusdemque territorii collegia, quorum

D

rum

rum observantiæ nimium quantum sæpe dissident?
 Responderem: regula æquitatis, generatim hætenus
 circa collegia juridica eorumque observantias adstructa,
 obtinere debet, siue quodvis dicasterium in se ac seor-
 sim spectes, siue dicasteria inter se contendas. Cedat
 superstitio, quæ cervam putat esse Minervam, cedant,
 qui eam progenerant & fovant pravi affectus, cedat
 ambitio æquitati, contradicendi pruritus publicæ utili-
 tati. Indicet collegium collegio dissensus rationes, uti
 recte monet GRIBNER. *d. Dissert. §. fin.* Concedat dis-
 sensio amicæ opinionum collatarum conspirationi, ut
 observantia, ratione subnixa, in omnibus dicasteriis ea-
 dem sit, non diversa & incerta, civium rebus commoda,
 non molesta, utilis non damnosa. Sic observantiæ au-
 thoritas nec nimia erit, nec nulla, sed quæ cum æquitate,
 imperio civili, civiumque utilitate consistere potest.
 Atque in hunc sensum dictum §. 49. *Resol. Grav.* explicari
 posse & debere, existimem. Cæterum uti apud nos
 observantiæ collegiorum diversorum consonantes non
 plane desunt, atque exempli loco esse possunt necessi-
 tas clausulæ rati in mandatis, oblatio testamenti per
 procuratorem inutiliter facta, v. §. 3. h. mutatio testamen-
 ti nuncupativi, scripti & judicialis, verbis coram testi-
 bus declarata, CARPZ. *p. 3. c. 3. d. 42.* ceu, revocato coram
 Notario & 7. testibus, quorum ille desuper confecerat
 instrumentum, testamento pron. F. J. L. *Mens. Jan. 1714.*
 clausula codicillaris in testamento Parentum præsumpta,
 CARPZ. *Dec. 155. n. 9. 10. ibique præj. a. L. 38. ff. d. fidei*
comm. her. L. f. C. fam. herc. Nov. 107. pr. juramenti re-
 latio reservari solita in sententia, parte licet non petente,
 ex

ex officio, CARPZ. in *Proc. Jur. Tit. II. c. 4. n. 19.* aliaque; uti etiam Imperans decisione sua observantias in ordinem redigere potest: ita nihilominus fatendum est, discasteriorum dissensiones, observantias inde oriundas & superstitiones circa easdem versantes tum cessaturas, cum cessaverit ad dissentiendum proclivitas & homines veritatem magis, quam errores amare cœperint, ut adeo cum aliis hujus vitæ malis observantiæ malum quoque patienter ferendum & cum aliis sectis superstitio juridica toleranda sit.

§. XII.

Pergimus ad alteram, quæ veritatem offendit, superstitionem. v. §. I. b. Ad *consuetudinem* illa pertinet: hanc enim ab observantia, juxta communem Dd. sententiam, separare licebit, quanquam alias utroque termino promiscue utamur. v. TREVTL. V. I. D. I. th. 9. lit. B. MEIER. C. A. tit. d. LL. th. 44. *Consuetudo* in genere, & communi sensu, est *frequens ejusdem generis actionum repetitio*. Porro in jure nostro vario sensu illa accipitur, quas significationes omnes hic evolvere instituti ratio non permittit, conf. TITII *Jus privat. L. I. c. 7. §. 2. seqq.* Observantia, de qua antea diximus est species quædam consuetudinis, de qua infra videbimus. Differunt ergo tanquam genus & species. Observantia est consuetudo, quæ in decidendis controversiis forensibus a Collegiis juridicis servatur, colligenda ex rebus judicatis v. §. 2. h. sed ea consuetudo, quam simpliciter consuetudinis nomine designamus, non de sententiis Collegiorum juridicorum vi legis tacitæ destitutis intelligitur, sed de

cæteris hominum actibus in vita civili occurrentibus, siue a singulis, siue ab integris collegiis & universitatibus illi suscipiantur; estque iterum duplicis generis, vel *nuda* siue *exercitium actuum intentione & vi obligandi destitutorum*, vel *legalis*, siue *lex tacita ex actibus subditorum confirmatis orta*, aut si plenius eam definire vellis, *Decretum Imperantis, ex actibus subditorum confirmatis exortum ac in vicem normæ propositum.* j. TITII *Ius priv. d. l. §. 5.* Consuetudinis nudæ exempla quotidie obveniunt. v.g. Donationes, quæ fiunt in memoriam Nativitatis Christi, Pacta dotalia, ac in specie donatio propter nuptias, das *Gegenvermächtniß* / Amicorum conventus statis horis & diebus, Encoenia, societates sagittariorum, aliaque instituta innumera. Sed consuetudinum eminenter & pro lege tacita sumtarum exempla sunt rariora. Eo tamen pertinet. e.g. Tacita Locationis-Conductionis renovatio in immobilibus, quæ Lipsiæ fit, si contrahentes tempestive ei non renunciunt, quia immobilium conductores omni tempore haberi non possunt. j. TITII *Ius priv. L. 4. c. 6. §. 3.* Recte etiam ad consuetudinem pro lege tacita sumtam refertur observantia Collegiorum juridicorum, si Principis confirmatio accesserit, nec diserte adjectum sit, quod illæ imposterum norma communis esse debeant.

§. XIII.

Nunc, ut ad superstitionem juridicam redeamus, hæc consuetudinem nudam cum ea, quæ lex tacita est, plerumque confundit, ac consuetudinem nudam non
nudam

nudam sed obligantem seu legem tacitam esse censet & ostentat. Sic ad consuetudinem non veram sed apparentem pertinet *Stilus fori & solennis formularum concipiendarum modus*, circa quem plerumque, ut TITIVS L. 1. c. 7. §. 3. loquitur, *magna superstitio* occurrit. Nam multi vel actuum quorundam solennitatem, vel loquendi scribendique modum & connectendi rationem, hactenus regulariter indifferentem, velut rem æterna lege positam urgent ac venerantur. Sæpe vero jus prohibendi, sæpe jus aliquid ab aliis postulandi vi consuetudinis prætenditur, cum tamen ejus tacite vel expresse ab Imperante confirmatæ veritas probari nequeat. Quæ superstitionis titulo non incongrue notantur. Sic novimus collegiorum opificiariorum consuetudinem, qua ad fornicationem referre, atque propterea ad repulsam dandam moveri solent, si quis ducat in uxorem, quam ante vel ipse vel alius imprægnavit. Sed absurdam esse illam, & contractis nuptiis, maculam, quæ certo respectu subfuit, cessare, quotidie & recte a dicasteriis respondetur. v. GAIL. *Lib. 2. Observ. 141. n. 2.* CARPZ. *p. 2. c. 6. d. 12. 13. 14.* BERG. *in Respons. p. 1. R. 137. 257.*

§. XIV.

Cæterum facile est judicium de consuetudinibus, quarum vanitas manifesta, aut quibus vitium aliquod legibus naturalibus & utilitati publicæ contrarium est. Verum ubi actus subditorum liciti & utiles per longum tempus suscepti sunt, ac proinde jus & lex tacita exinde elicitur, tum, nisi conditio actuum a subditis suscepto-

rum, &, an confirmatio Principis accesserit, probe examinetur, facile asseri potest, sæpe etiam solet lex quædam tacita, quæ tamen nunquam extitit. Sic v. g. si alicubi inter conjuges successio ab intestato cum defuncti cognatis ex æqua parte, aut etiam exclusis collateralibus, ex asse, præter regulam communem, cessantibus pactis & statutis, aliquoties exercita fuerit, neque vero confirmatio Imperantis tacita vel expressa accesserit: tum legem tacitam non statim adesse putem, ea enim est legis omnis, adeoque & tacitæ, indoles, ut ab imperio civili, non sola subditorum voluntate illa dependeat.

§. XV.

Causa erroneæ consuetudinis est, quod vulgaris superstitio eam non ex genuino fundamento, sed ex fragmentis Juris Romani rem inadæquate determinantis ac præterea statum reipublicæ popularem præsupponentis æstimare velit. Hinc remedium erroris erit, *consuetudinis pro lege tacita sumtæ indolem ex generalibus de imperio & subjectione principiis repetere.* Juxta hæc igitur consuetudo introducitur actibus subditorum, quibus ostendunt, quem in modum legem ferri velint & *Imperantis confirmatione*, qua deficiente deficit lex, quæ ratio certa & peremptoria est. Consuetudo igitur siue lex tacita nondum sunt actus subditorum, sed confirmatio superioris, seu decretum, quod in usum futurum ex consuetudine oritur atque colligitur, est lex tacita. Quo minus hæc vulgo recte docentur & quo solidior nobis esse videtur doctrina TITII, quam tradit *in l. i. de priv. d. Cap.* eo magis operæ pretium erit,

erit, vulgari superstitioni aliquid hic reponere & laudati
Jcti vestigiis insistere.

§. XVI.

Scilicet ad actus subditorum generaliter requiritur,
ut tales sint, quibus Imperantis confirmatio accedere possit.
Ergo debent esse (a) *rationabiles* h. e. tales, quæ legibus
divinis naturalibus & positivis universalibus non regu-
gnant, C. f. X. d. Consuet. TIRAQVELL. de pæn. temper.
caus. 47. num. 15. GABRIEL. Lib. 7. concl. 8. num. 27. cum
contra has nihil constituere potest Imperans; (ß) *ali-*
quoties, minimum bis exerciti, v. GAIL. Lib. 1. Obs. 36.
n. 7. RICHTER. in Cons. p. 1. c. 55. n. 37. nam alias non
fatis apparet, an subditi talem exoptent legem, & si v. g.
actus coram tribus testibus testamentum condendi, bis
in supremo judicio approbatus sit, quis exinde non colli-
geret normam in usum futurum esse præscriptam? (γ) *uni-*
formes, non difformes & dissimiles, l. 3. C. de ædif. priv. l. 39.
ff. de Legib. nam actus difformes & fluctuantes nulla se-
quitur confirmatio, vel saltem in illa actuum difformi-
tate vix de approbatione constare poterit, imprimis (δ)
actus debent esse consuetudinis introductivi. i. e. ea inten-
tione a subditis suscepti, ut norma communis adfit:
alias enim actus ex mera libertate vel animo saltem pa-
ciscendi exerciti censentur; cessante vero affectu subdi-
torum votoque habendi legem, cessat quoque occasio
dandi legem, ac infimul Imperantis legem ferendi vo-
luntas. Cæterum, quæ vulgo in SYSTEMATIBVS
de temporis lapsu & quod ejus determinatio tam Jure
Civili quam Jure Canonico arbitrio judicis relinquenda
sit, arg. L. 1. §. f. D. d. jur. del. c. 1. X. de nov. oper. nunt.

LAVTERBACH. *Concl. Forens. Exerc. 2. th. 12.* traduntur, plane otiosa sunt & inania: nam quid hoc ad judicem? cum hic de nova lege ferenda quaestio, judex autem legislator non sit: Imperans vero si actus subditorum confirmare velit, quis potestatem Ejus ac voluntatem certo temporis decursu definiendam aut circumscribendam dixerit? v. SLÜTER. *in libell. germ. de Consuetud. Hamb. 1694. edito tit. 8.*

§. XVII.

Fateor aliud dicendum esse, si Imperans ante consuetudines introductas tempus definiat, intra quod ratae ac perfectae illae censi debeant, tum enim ista definitio in subsidium facta, & lapsus temporis illa determinatione expressus loco confirmationis est, adeo, ut, si antea de confirmatione superioris non constet, post tempus illud elapsum, haec praesumenda sit. An autem in aliqua Republica hoc factum sit, ab affirmante probandum est. In Saxonia intra 30 annos annum & diem consuetudinem introduci testantur CARPZ. *p. 2. c. 3. d. 21.* FACHS. *1. differ. 12.* COLER. *in process. execut. part. 1. cap. 3. n. 29. & decis. 21. num. 5.* SCHNEIDEW. *in §. sine scripto 9. num. 5. Instit. de jur. nat. gent. & Civili.* Et in hanc sententiam Ordo Vitembergensis etiam Mens. Nov. 1708. ad requisitionem D. G. L. M. als Gerichts-Halters zu Solis respondit: Würde Dorothea Schertelin / daß sie glaube und davor halte / daß bereits vor 31. Jahren 6. Wochen und 3. Tagen / von Zeit der erhobenen Klage / ein oder mehr actus, der angezogenen Dorff-Gewohnheit / die Succession der Eheleute betreffend / gemäß / zu Solis vorgegangen /
vera

vermitteltst Eides erhalten / also in Supplementum schweren: so ist derselben die Helffte ihres verstorbenen Ehemanns Verlassenschaft billig abzufolgen &c.

§. XVIII.

Cæterum cum TITIO *l. c.* §. 13. fortassis non immerito dubitamus, an talis lex in Saxonia existat. Nam quæ Doctores in præcedente paragrapho allegati tradunt, ad præscriptionem, non consuetudinem spectant; & tempus illi præstitutum citra rationem ad hanc vulgo trahitur. Certe per centum aut plures forte annos in Saxonia usitatum fuit, contrahi pacta nuptialia & a sponso sponsæ constitui donationem propter nuptias, sed quis crediderit, consuetudinem obligantem eo ipso introductam esse. j. STRUV. *S. I. C. Exerc.* 30. §. 35. TITIVS *Jur. priv. L. 2. c. 4. §. 18.* BARTH. *Hodeg. Forens.* pag. 596. 597. Sic memini in Academia satis celebri Facultatem Juridicam prohibuisse Doctores, quos vocant, extraneis, ne in loco publico affigerent schedulam, qua lectiones suas legum cultoribus significarent, exercitam quoque istam consuetudinem per quinquaginta & plures annos, hoc tamen non obitante a Supremo Senatu Ecclesiastico in causa D. A. F. M. *Mens. Aug.* 1715. & in causa L. C. S. *Mens. Octobr.* 1716. ad laudatam Facultatem, ne illos amplius impedirent, rescriptum esse. Illud concesserim, post longum temporis lapsum ab Imperante intentionem agentium, si justam gravemque causam subesse deprehendat, non facile subversum iri: ast ita fallacia causæ ab interpretibus committitur, dum causæ occasionali aut impellenti, scilicet lapsui temporis, legis tacitæ inductionem tribuunt, cum hæc

E

tribu-

tribuenda erat sententiæ postea secutæ , tanquam causæ proximæ ac principali. Nimirum sententia in tali casu lata non declaravit , ob lapsum temporis jam adesse consuetudinem obligantem , sed lapsus temporis est causa quæ actus confirmationem suadet , & legislatorem movit & impulit , ut alteri agentium parti assentiretur. Igitur ante sententiam lex tacita , ex temporis lapsu oriunda , nondum adfuit , uti vulgo creditur , sed post sententiam latam demum lex tacita existit , aut etiam expressa , si diserte additum fuerit , velle Imperantem , ut idem in casibus impofterum obventuris observetur.

§. XIX.

Quod ad confirmationem Imperantis attinet, hæc, si consuetudo sit tantum *privativa* , ex *sola* ejus *scientia* colligi poterit , si vero dispositiva aut correctiva , tum sola scientia non sufficiet , sed actu positivo , quo Imperans alteri contradicentium parti assentitur , opus erit. Ratio disparitatis est , quoniam in consuetudine privativa res inter imperantem saltem & subditos agitur. Neglectum ergo legis si ille impune permittit , eo ipso legi valorem ademisse censendus est : at vero in consuetudine dispositiva & correctiva duæ subditorum partes adsunt , quarum altera actum in vim normæ communis evalescere vult , altera renititur : tum si de Imperantis confirmatione constare debeat , sola ejus scientia non sufficit , sed , præter illam , actus aliquis positivus , ex quo confirmatio eliciatur , seu ex quo appareat , cui contradicentium parti Imperans accedat , necessarius est. Plerumque confirmatio illa erit actus
ex.

expressus v. g. *si testamentum coram duobus testibus conditum, aut successio vidui, exclusis uxoris defunctæ fratribus, cæterisque in linea collateralis consanguineis, confirmetur*: nec est, quod objicias, ita non affore legem tacitam, sed expressam; licet enim confirmatio sit actus expressus, ideo tamen consuetudo lex tacita esse non definit. Nam aliud est: *actum aliquem diserte confirmare*, aliud: *normam ita agendi imposterum observandam præscribere*. Illud fit expresse, hoc tacite. Scilicet, ex diserta unius alteriusve actus confirmatione, ob generalitatem, quæ subest, & paritatem rationis, elicitur norma communis, seu hæc propositio: *Volo ut imposterum hic testandi, hic succedendi modus observetur*. Secus eam ob causam est, si Imperans sententiæ suæ diserte adjiciat, quod præsens confirmatio imposterum velut norma communis observari debeat, tum enim non consuetudo, sed lex expressa hac occasione exoritur.

§. XX.

Non abs re erit, sententiam nostram exemplo forte non incongruo illustrare. Procuratoris negligentia v. g. quando fatalia non observat, aut litem non rite contestatur, principali sive mandanti nocet, *l. Si procurator* 10. *C. de Procur.* nec ille regulariter restituitur. *l. 13. §. II. C. de judic.* Videtur enim dominus intuitu adversarii sui, dum homini negligenti negotia commisit, in negligentiam ejus consensisse. Verum sic consensus non usque adeo liquidus est, æquitati enim magis conveniens, soli procuratori negligentiam imputare, eum arbitrarie punire ac processus restitutionem domino concedere. *j. TITII Obs. Lauterb. 91.* Sane in tribunali

Wismariensi hoc fieri consuevit testante MEVIO P. 5.
Dec. 207. atque ut talis lex in Saxonia quoque feratur,
 ex parte Ordinum Provincialium anno 1699. & 1697. &
 summo provocationum senatu suatum, referente BERG.
Disc. For. t. 7. p. 279. In eo omnes fere Dd. consentiunt,
 quod principali five mandanti detur regressus adversus
 procuratorem, & si solvendo non fit, subveniat per
 beneficium restitutionis in integrum, ne adversarius
 ex alieno dolo vel culpa locupletior, dominus vero
 pauperior reddatur. SWEND. *ad Eck. Tit. de Procur.*
§. 12. GAIL. *Lib. 1. Obs. 45. num. 6.* CARPZ. *p. 1. C. 1. d. 23*
& L. 3. Resp. 4. BRVNN. *ad l. 10. C. de procur. n. ult.* BERG.
ad Lanterb. p. 97. HARTMANN. *PIST. part. 1. quest. 36.*
 Hinc, si quis restitutionem petierit, eamque conse-
 cutus sit, an exinde in futuris ejusmodi casibus ob
 paritatem rationis lex tacita asseri queat, quæri-
 tur. Ego id affirmarem, ex fundamento antea suppo-
 sito. Non multis abhinc annis contigit ejusdem ge-
 neris casus in Judicio Mercatorio Lipsiensi, ubi reus
 mercator, culpa Advocati, non clare & perspicue, sed
 confuse ad unum aliquem libelli articulum responden-
 tis, pro confesso & convicto declaratus erat, postea
 vero, a Potentissimo Rege & Electore nostro sub dato
 Dresden den 21. Jul. 1711. ad Serenissimum Gubernato-
 rem & Consiliarios intimos, ita rescriptum: Uns hat
 der Kauffmann von Leipzig Gerhard Berthold gezei-
 gend vorgestellet / welcher massen er in seinem wider
 den Kauffmann Kampffen geführten Proceß bloß aus
 Versehen des Advocati, welcher sich nicht deutlich genug
 eingelassen / und also in einer blossen und schlechten
 forma-

formalität pecciret / aus dem Schöppensteinle daselbst
eine wiedrige und ihme sehr præjudicirliche sentenz
erhalten habe / mit angehengter unterthänigster Bitte /
ihn / da er keine die Haupt-Sache und merita causæ
betreffende correction verlange / sondern sich darinnen
ganz willig denen rechtlichen Aussprüchen unterwerffe /
nur in demjenigen / was sein Advocatus versehen und
verderbet / in integrum zu restituiren. Nun sind wir
zwar wohl erinnert / was bey dergleichen Fällen die in
unsern Landen eingeführte Proceß-Ordnung und die
Observanz vermögen ; wir finden aber auch zugleich /
daß es eine sehr harte und betrübliche / vornehmlich
aber der Rauffmannschafft höchst præjudicirliche Sache
sey / wenn ein in Rechten nicht erfahrner Mann sein
ganzes Haab und Guth in währendem Processe der
Discretion eines Advocatus dergestalt übergeben soll /
daß er / woferne dieser aus Bosheit oder Versehen den
gehörigen Fleiß in Beobachtung dergleichen formalien
oder fatalien nicht angewendet / dasselbe ohne sein
Verschulden mit dem Rücken anzusehen kan genöthi-
get werden : Inmassen Ew. Ebd. und Euch nicht
unbekannt ist / was bey uns eine getreue Landschafft
dieserwegen zu mehreren mahlen vor Vorstellungen ge-
than / und / daß diese allzu harte Verordnung und
Observanz möge geändert werden / unterthänigst ge-
bethen / nicht weniger supplicante unterschiedene Exem-
pel angeführet hat / bey welchen in dergleichen Fällen
auf die restitutionem in integrum ohne Bedencken er-
kannt worden ist / wir begehren dannenhero gnädigst
E. Ebd. und Ihr wollen nicht allein gedachten Ber-
tholden

erhalten *contra Kampffen* / was das Versehen sei-
 nes *Advocati* anbelanget / *in integrum restituiren* / und
 hierauf gleich / als ob von dem *Advocato* niemals et-
 was versehen worden / in der Sache ferner verfahren
 und / was Rechtens ist / ergehen lassen / sondern auch
verfügen / daß unsere **Proceß - Ordnung** in diesem
Punctt / so viel möglich / nach der natürlichen Bil-
 ligkeit erläutert / mithin ein unschuldiger *Principal*,
 bloß aus Versehen seines *Advocati*, die sonst gerechte
 Sache zu verlieren nicht gemüßiget / auch der *Advoca-*
te, welcher in Bertholds Sache nicht gehörigen Fleiß
 angewendet / gebührend bestraftet werde. Certe, si
Imperans illam sententiam contraria ex post facto vo-
 luntate non revocavit, putem, adesse legem expressam,
 ob additam clausulam: **sondern auch verfügen &c.**
 Quod si vero dicta jam verba non essent adjecta, ex-
 istimarem adesse veram consuetudinem & normam
 communem impofterum observandam, verbis: **Ge-**
dachten Berthold &c. tacite præscriptam.

§. XXI.

Cæterum id quoque ex hætenus dictis facile intel-
 ligitur, sententiis & rebus judicatis inferiorum judicio-
 rum, aut etiam Collegiorum juridicorum pronunciatis,
 illam vim non inesse, ut consuetudinem obligantem
 contineant: nam laudata judicia & collegia interpretan-
 di quidem & applicandi, non legem ferendi aut abro-
 gandi potestatem habent: hinc ad confirmandas, ut
 exinde lex tacita oriatur, consuetudines solæ sanctioris
 senatus, aut etiam Regiminis Provincialis **der Landes-**
Regierung (si modo eidem hæc data est potestas) sen-
 tentiæ

sententiæ sunt idoneæ. Equidem varia hinc & inde exempla traduntur, ex quibus constare videtur, in Saxonia res judicatas inferiorum judiciorum confirmandis, ad effectum legalem, consuetudinibus suffecisse: sed ista me non movent, nam laudatæ sententiæ, non operantur consuetudinem obligantem sive legem tacitam ferunt, sed consuetudinem sive legem tacitam jam perfectam esse declarant, ex hypothesi, quod 30. annorum, anni & diei ex novissimo actu numeratorum lapsus, confirmationem Imperantis, si hæc nondum accessit, suppleat aut præsumere jubeat: nec aliter se habet exemplum. §. 17. adductum.

§. XXII.

Quæ hætenus de superstitione circa observantias & consuetudines diximus, ad *Jus Privatum* pertinent, at neque *Jus Publicum* ab illa vacat. Sicuti enim leges Imperii fundamentales non leges proprie dictæ, CONRING. *ad Lampad.* 3. 2. 12.. STRAVCH. *Diss. Exot. Jur. Publ.* 4. th. 27. sed *conventiones* sunt, inter Imperatorem & Status Imperii initæ, quibus præsens imperii status formatur, illæ etiam in *expressas* distinguuntur, quæ consensu verbis declarato & *tacitas*, quæ tacito ex factis colligendo constitutæ *Observantia* seu *Consuetudo Imperialis* des *Reichs Herkommen* appellantur: ita ab iis, quibus leges publicæ leges proprie dictæ, & status imperii veri sunt subditi, conf. VI-TRIAR. *J. J. P. L.* 4. tit. 4. §. 103. & VINDIC. CASTIG. §. 81. 82. celebratissima hæc observantia non potest non pro vera lege haberi, cum tamen ex conditione leges illas constituentium, nempe, Procerum coim-
peran-

perantium, satis liqueat, *Observantiam Imperialem esse tacitam conventionem ab Imperatore & Statibus diuturno usu initam*, qua varia ad statum publicum pertinentia determinantur, quam definitionem latius persequitur TITIVS in *Spec. Jur. Publ. Lib. 2. c. 8. §. 2.* Add. CARPZ. de *Leg. Reg. German. cap. 3. Sect. 1.* LIMN. ad *Capitulat. Ferd. IV. Artic. 7. num. 8.* Deinde laudata observantia pro tacita conventionem habeatur: nimis tamen a Scriptoribus Juris Publici eadem extollitur & adoratur, cum non dixerim semper, sæpiusculum tamen inane nomen fit, & exempla, quæ circumferri solent, vel dubia sint, vel expressa constitutione deinceps secuta, aut aliqua ratione status, adeoque mera libertate Statuum fulciantur. Sic requisitum in Imperatore eligendo, ut sit *natione Germanus*, rectissime ex observantia deducunt KVLPIUS in *dissert. d. Observ. Imper. §. 17.* HERM. HERMES. c. 8. qu. 10. ac ejus veritatem ex *affectu* Germanorum aliorumque gentium TITIVS repetit & probat in *Spec. Jur. Publ. L. 5. c. 1. §. 41.* Sed dubia est observantia, quæ ab Electoribus in controversia circa potestatem concipiendi capitulationes allegatur. conf. RACHEL. *Diss. de Capitul. c. 3. §. 23.* AVTHOR der *Grundfeste* p. 3. c. 3. CONRING. *Diss. de Capitul. th. 25. seqq.* TITII *Spec. Jur. Publ. d. l. §. 8. 9. 10.* Ius autem eligendi Imperatorem Electoribus olim vi observantiæ competens post expressam CAROLI IV. sanctionem in *A. B. c. 1. & seqq. c. 2.* non amplius ex consuetudine & observantia, sed ex lege expressa, scil. *A. B.* derivandum est. Quando vero requiritur, ut Imperator eligendus sit *persona illustris*, hoc nec lege expressa nec observantia nititur, neutrum

neutrum enim probari potest, potius ab *utilitatis respectu* seu *ratione status* dependet, quæ apud incautos & superstitiosos legem mentitur, ut amplius hoc ostendit *TITIVS. in VINDIC. VITRIAR. CAST. §. 238. KVLPIUS de Observ. Imp. §. 22.*

§. XXIII.

Restat, ut videamus, quomodo *veris etiam legibus vel plus justo, vel aliud, quod iis haud* convenit, tribuat Superstitio v. §. i. Maxime hoc conspicitur in æstimatione legum extranearum. Et multa quidem hic moneri possent, paucis vero rem expedire oportebit, ne præsens disputatio in pleniorum tractatum excrescat. Superstitio juridica (1) *in Jurisprudencia docenda discendaque Jus Romanum tanquam Jus aliquod universale fundamenti loco supponit*, atque juri extraneo & subsidiario primas defert, jura principalia vero per saturaam addit, aliena, obsoleta & inutilia anxie tractat, domestica & magis necessaria plerumque negligit, in specie res naturali ordine non exhibet, sed confusum chaos objicit, (2) *naturalia & positiva non discernit*, sed illa Romanis in acceptum refert, Romana cum divinis confundit, aut ea, quæ alias omnibus gentibus communia sunt, Romanis tribuit & vice versa Romana gentibus obtrudit. Sic remedium ex *lege diffamari §. C. de Ingen. manumiss.* inventum Juris Romani esse creditur, variaque circa illud suaviter disputantur, cum tamen generali æquitatis principio, quo in alterius præjudicium sine causa nihil faciendum est, nitatur. Dogma de Tutelis, Emptione Venditione, Locatione Conductione aliaque maximam partem sunt juris naturalis,

aut alias principia omnibus gentibus communia, ex parte saltem a Jure Romano amplius determinata, sed pauci hæc distinguunt. Hinc sæpe etiam de Legum Romanarum decisionibus, ex jure naturæ & generali utilitatis principio deductis, dicitur quod illæ adhuc hodie suum habeant usum atque ita pronunciaverit *Facultas Juridica*, *Scabinatus*, *Summus Provocationum Senatus*, quasi vero hoc esset praxis Legum Romanarum, quod est praxis Juris naturalis, cujus præcepta & immutabilia sunt, & omnes gentes obstringunt. E contrario sanctiones Romanæ seu positivæ v.g. l. 16. §. 2. D. *quod met. caus.* l. 23. §. 8. ff. *ad. L. Aquiliam.* l. 21. §. 5. *re. rerum amot.* quibus obligationes ex delicto venientes, quatenus damni restitutionem exigunt, in heredes non transeunt; nisi sub variis limitationibus j. LAVTERB. C. J. de O. & A. juris naturalis esse creduntur, cum tamen huic sint contrariæ. v. TITII *Jus privat.* L. 1. c. II. §. 31. 32. 33.

§. XXIV.

Porro superstitio illa (4) *ipsum Jus Naturale infestat*, ac infelicem non solum existimat præsentem Jurisprudentiæ periodum, ubi plus operæ quam olim Juri Naturæ impenditur, sed etiam in scenam producit infelicem Thuanum juniorem, qui exemplo suo, apud SIRIVM *Histor. Ital.* pag. 1194. docuit, wie schädlich es auch einem Staatsmann sey / sich dessen zu rühmen / daß er kein Jurist sey / und sich nur auf das *JUS NATURÆ*, *GENTIVM* und gesunde Vernunft zu verlassen / ut ait TABOR. *de Confrontat. Diss.* 3. th. 19. Nec audiendi sunt superstitiosi homines, qui isthac hypo-

hypothesi Jurisprudentiam incertam fieri crepant aut
 æquitatem cerebrinam ogganniunt ; tantum enim ab-
 est , ut illi , qui Jus Naturæ commendant , leges posi-
 tivas eliminatas velint , ut potius laudati studii abusum
 improbent , si quis nempe in generalibus illis semper
 subsistere , nec ad specialia legum humanarum decreta
 quoque descendere velit , aut in explicatione thematum
 Jurisprudentiæ particularis specialium ad ultima æqui-
 tatis fundamenta (quæ præsupponenda erant) recur-
 rat , eademque prolixè recenseat. v. TITII *Prolegom.*
ad Observ. Pufend. §. 42. Quod vero objectionem de
 æquitate cerebrina attinet , hæc ad genuina Juris natu-
 ralis dogmata non spectat , ubi non abstrusæ subtilitates
 sed indubia æquitatis principia supponuntur. (5) Ad-
 hæc *Jus Romanum in subsidium esse receptum* , dicit
 quidem Superstitio , *revera autem pro universali & fun-
 damentali jure illud habet* , adeo ut ex eo alia jura expli-
 canda & restringenda esse sibi persuadeat , CARPZ. l. 6.
Resp. 49. n. 19. & p. 1. Decis. 63. n. 16. Exempl. vid. apud
ZAS. in L. properand. vers. sive autem alterutra C. de Jud.
n. 20. qua de re Cap. sequ. pluribus videbimus. Sed
 falsam esse hanc persuasionem , ex historia receptionis ,
 natura rei & genio liberarum gentium patet , ac recte
 jam a SINCERO *in Dissert. Epistol. de Usu Leg. Germ.*
p. 34. 62. THOMASIO , TITIO , BEYERO aliisque ad-
 monitum est. (6) Denique *quasvis veritates* v. g. logi-
 cas , phycas aliasque *propriis jamjam principiis suffultas* ,
ex Legibus Romanis repetit. Quod errore veritas non
 amittatur , vel probari vel egregie illustrari solet ex l. 6.
D. ad municip. Quod is , qui vult finem , velit etiam
 F 2 media,

media , *arg. l. 2. D. de Jurisdic.* ostenditur. Quod impossibile nullasit obligatio , nesciremus , nisi hoc nos docuisset *l. 185. D. de R. J.* Quod Reipublicæ interfit, ne quis re sua male utatur, est principium politicum, sed tum demum de veritate ejus constat , quando allegatur *§. 2. J. de His qui sui vel al. jur.* Quod virgo, quæ menstruum non patitur, non sit sana, puellæ & Medici nostri didicerunt ex *l. 15. π. d. Aedil. Edict.* Quod ætas centum annorum finis sit longævi hominis , ex *l. 56. ff. de Usufr.* illustratur, imo forte probatur. Quod in toto & pars contineatur , credendum non est, nisi allegetur *l. 113. D. de R. J.* & id genus alia. Inde fieri non potest, quin (7) *otiosa legum allegatio ubique fere occurrat.* Verum plura sunt hujus superstitionis effectus & specimina, quæ brevi recensu hic expedire vix licet. Quod autem illa omnia tum solidiorem cognitionem impedian, tum vitæ practicæ , si non semper directe , per indirectum tamen vel damnosa vel saltem molesta sint , proluxa probatione forte non indiget.

CAPVT. III.

DE SVPERSTITIONE IVRIDICA

CIRCA INTERPRETATIONEM ET APPLICATIONEM LEGVM.

§. I.

Altera superstitionis proprie dictæ summa species, atque alias *Superstitio*, sine addito, dicitur, quæ *in modo Numen colendi* vel maxime sese exerit, dum
vel

vel ipsum Numinis mandatum in ejus cultu se sequi homines existimant, per errorem tamen falsamque imaginationem non recte illud intelligunt, aut ultra, quam par erat, extendunt, vel in solo cultu externo ac religione superficiali acquiescunt, vel cultum quendam externum sibi fingunt, qui nec mandato divino speciali nititur, nec generali, adeoque *ἰδελοθρησκεία* audit. Forte non incongrue cum illa comparabis Superstitionem Juridicam, quæ circa legum Interpretationem & Applicationem versatur, si quidem Interpretatio & Applicatio superstitiosa perversum quoque objectum suum colendi modum prodit. Nam per falsam imaginationem & coecam legum venerationem male interpretatur illas, maleque applicat, & licet, quod ad omnia momenta sigillatim spectata, cum superstitione propriè dicta non conveniat, in genere tamen certum est, quod ob perversam seu nimiam erga leges reverentiam hasce vel non recte intelligat, aut nimis extendat, vel saltem externis verborum schematibus inhærens circumstantias & rationes legum rerumque connexarum insuper habeat, vel ubi legis obligatio deficit, tamen obligationem sibi fingat & moralitatem aliquam interpretando applicandove moliatur, id quod certo modo cum *ἰδελοθρησκεία* seu cultu sponte efficto comparare poteris. Cæterum interpretatio superstitiosa & applicatio plerumque sunt conjunctæ, hæcque ex illa fluit, hinc uno capite absolvamus.

§. II.

Interpretatio Juridica est voluntatis juridicæ (h. e. legum actuumque humanorum) factis vel verbis declarata

rate expositio. Distinguitur in *authenticam*, quam facit Imperans l. i. & ult. C. de LL, & hæc toties adhibenda, quoties de mente Legislatoris non apparet ECKOLD. ad t. de O. J. §. 7. *usualement*, quæ ab usu forense dependet v. l. 37. 38. D. de Leg. & *doctrinalem*, quam facit homo privatus. Illa & ista certis regulis non adstringuntur, *doctrinalis* vero, quæ est *voluntatis juridicæ factis vel verbis declarata per probabiles plerumque, aliquando etiam certas, conjecturas seu ratiocinationes facta expositio.* Authenticam & Usualement nonnulli haud agnoscunt pro vera interpretatione, quod vel regulis interpretationis doctrinalis nitatur, & tum sit ipsa interpretatio, sed si Imperans ita interpretetur, ea sit *nova* potius *voluntas*, si usus forensis, aut *mutatio legis*, aut *consuetudo*. j. BEYER. in Posit. ad Instit. Tit. de Jurisprud. & Jur. pos. II. 12. 13. 14. 15. 16. 17. Putem tamen sustinere se posse vulgarem divisionem, quippe spectandum non est, an regulis interpretationis utatur Imperans aut usus, sed an velit interpretari. Quod si igitur cum regulis interpretandi sensus explicatio conveniat, tum doctrinalis ea quidem est, intuitu medii & fundamenti interpretandi, sed non intuitu subjecti sive personæ, quæ facit interpretationem, atque hoc respectu potius est *authentica*, aut *usualis*, quia vel ipse Auctor legis vel usus forensis interpretatus est; si vero genuinis interpretandi fundamentis illa repugnet, tum ideo non statim est *nova lex* aut *mutatio legis*, sed itidem interpretatio, quoniam hæc neque Auctoris neque consuetudinis interpretativæ fuit intentio, ut nova ferretur lex, aut lex lata mutaretur, sed ut lex seu voluntas antea obsecu-

obscurior proposita fiat clarior & subditis magis innotescat, quamquam in effectu & ex accidenti ita fieri queat & soleat, ut nova lex hac occasione eveniat.

§. III.

Sed redeundum est in viam. Quid sit interpretatio juridica superstitiosa, nunc quaeritur. Respondeo: *quæ ob coecam & ultra rectam rationem procurrentem legum venerationem genuinas interpretandi regulas negligit. Quæ vero sint illæ regulæ, hic præsupponitur, interim vid. THOMAS. in der Vernunft = Lehre / EJUSD. Inst. Jurisp. div. Cap. de Interpret. TITIVM in Jur. privat. L. I. c. 17.* Nec hætenus refert doctrinalis sit interpretatio an usualis, nam utraque a Superstitione sibi cavere debet. Et licet *cap. præc.* jamjam interpretationis facta sit mentio, ibi tamen superstitionem consideravimus, non quatenus ipsa male interpretatur, sed quatenus observantiam male interpretantem coeco impetu colit, ac eam pro lege aut ejus interpretationem pro infallibili statim habet; at hic de interpretatione loquimur, quæ ab ipsa Superstitione proficiscitur. Interpretatio igitur, quæ ex Superstitione juridica oritur, non una ratione perversa est. (a) *Vitia legum non observat* (ß) *nullas antinomias statuit* (γ) *leges domesticas ex legibus extraneis, ac speciatim Romanis, explicat atque restringit* (δ) *verba legum tam domesticarum quam extranearum nimis captat, circumstantias & rationem legis non attendit.*

§. IV.

§. IV.

Superstitio, dum interpretatur, *vitia legum non agnoscit*, sed corrupta quæque in censum legum utilium refert. Sic Jus Romanum decisiones egregias in æquitate naturali & regulis prudentiæ fundatas continere, certum est, at non minus certum ac notum est, quod passim quoque habeat sanctiones iniquas, v. g. l. 5. §. 1. C. ad L. Jul. Maj. qua innocentes perduellium filii infames ac omnium successionum incapaces fiunt, innumeris autem subtilitatibus, otiosis restrictionibus, molestis ambagibus, variis ambiguitatibus, multisque erroribus abundet. v. CVRT. l. 8. c. 6. n. 28. c. 8. n. 18. Neque vitiis carent jura domestica. Sic cum æquitate non satis convenit art. 29. 37. PandR. lib. 2. in verb. *comunt aber 2c.* ubi res inventa, si spatium 6. hebdomadum non repetatur, tertiam partem inventori, reliquas duas magistratui cedit. COLER. ad cap. de quarta 4. numer. 83. in fin. X. de præscript. Juxta Ordin. process. judic. Sax. tit. 18. §. *Ferner die relation belangende in fin.* is, cui relatum est jusjurandum, & jusjurandum calumniæ & relatum simul præstare debet; ZOBEL. p. 1. differ. 24. n. 2. SCHNEIDEWIN. ad §. item si quis postulante. II. n. 94. Inst. de Action. quæ quidem sanctionem non habet, nam juramentum calumniæ in relato seu principali continetur, qui enim jurare potest, adversarium sibi aliquid debere, is eo ipso utique satis ostendit, quod non malitiose ab eo exegerit juramentum, quod nihil debeat; frustraneum est jurare de calumnia, si jurare potes de causa principali. Merito igitur, inquit TITIVS in Observ. Lauterb. 334. *iste juramentorum*

torum abusus tollendus esset, & BERGER. qui idem observavit in *Oecon. Jur. L. 4. t. 25. §. 8. not. 2. p. III2. in fin.* addit: *quod velim diligentius aliquando attendant iudices, ut inane iusjurandum evitetur.* Otiosa quoque est constitutio in *O. P. S. Tit. 51. §. 13. 14.* cur enim arrestum impetratum bis de una quaterdena in aliam renovandum, & cur anticipatio, ut anticipans ordinem præscriptum mutare queat, non permessa, imo si id, quod præfinito temporis puncto agendum erat, citius agatur, nec statim tempore deinceps repetatur, noxia est? *add. RIVIN. ad d. Tit. Enunc. 26. nemo fane vel micam necessariæ rationis afferre poterit. conf. BERG. Part. 2. Supplem. Tit. 51. pag. 1003. BARTH. Hodeg. Forens. cap. 3. pag. 569. lit. b. BERLICH. part. 1. conclus. 74. n. 132.* Hinc subsistere omnino arrestum, licet prima statim vice arrestum renovans exhibeat libellum, rectius arbitrantur MOLLER. *Lib. 2. semestr. II. n. 3.* ZANGER. *de except. part. 3. cap. 1. n. 268.* RAVCHBAR. *p. 1. quest. 3. n. 21.*

§. V.

Deinde quoties in Jure Romano *legum pugnancia* occurrit, supersticio *nullas antinomias* statuit, ac Corpori Juris eadem absurditate, qua Pontificii Papæ, infallibilitatem tribuit. Fatemur, contradictiones non esse temere asserendas, nam textibus probe examinatis plerumque saltem contradictiones *apparentes* deprehenduntur i. e. propositiones sunt particulares, aut de diversis plane loquuntur casibus, interdum etiam altera, quæ videtur esse universalis, non est nisi indefinita, cui altera, quæ particularis est, opponi non debet, cum non aliud sit quam exceptio a regula, & sic specialia generalibus regulariter debent anteponi *v. l. 80. ff. de R. I.*

Aliquando *vera* quidem subest *contrarietas*, sed propositiones tempore sunt inæquales, atque tum voluntas posterior est præferenda priori. j. l. 4. π. de Constit. Princ. Interim tamen non est, quod cum STRAVCHIO putemus, *præstare quidlibet causari, quam aliquam antinomialiam statuere*. Dantur antinomialiæ nec multæ, nec nullæ. Nam si *propositiones contrariæ*, quæ eundem habent casum, contrariam tamen decisionem, *tempore sint æquales*, tum piaculum non est, statuere antinomialiam, ac alteram propositionem, quæ veritati est magis consentanea, præferre, alteram repudiare: nam sententias revera sibi contradicentes, quæsitis variis coloribus & vanis distinctiunculis, velle conciliare, inanis labor est. Ne autem ασύμβολος hic discedam, unicum sufficiet exemplum. Pignus a non-domino constitutum non valet l. 5. 6. C. Si alien. res pign. dat. convalescit tamen si non-domino constituenti succedat verus dominus. l. 22. ff. d. Pign. Obstat l. 41. π. de pignorat. action. & veram adesse antinomialiam ostendit TITIVS in Observ. Lauterb. 655. Recte, inquit, pronuntiavit MODESTINVS in l. 22. π. de Pignor. nam adest dominium & domini consensus ex hereditatis aditione colligendus — hinc ab hoc tempore pignoris validitas merito asseritur: quod attinet obstantem legem 41. de pignor. act. veram hic esse contradictionem exinde liquet, quod iisdem fere verbis idem casus proponatur, & tamen contraria decisio detur, accedit quod vulgares conciliandi modi v. ZOES. ad π. quæ res pignor. dar. poss. examen rigidum non sustineant, nec tam textus explicent, quam torqueant, quicquid etiam dissentiat STRAVCH. Exerc. 13. §. 22.

Interim

Interim dissentientis PAULI nulla erit habenda ratio, quia in applicatione principiorum generaliorum, jure quoque Romano probatorum, lapsus est. --- Nimirum, generale principium est: Quoties Dominus habilis in oppignorationem consentit, toties pignus valet. Jam subsumere licebit: in casu, ubi non Domino oppignoranti verus Dominus succedit, talis consensus adest, qui nempe ex additione colligitur, ergo quoque pignus valebit. Sed Paulus principium illud ad casum praesentem quadrare, seu consensum domini in pignus subesse, negat, verum non probat &c. Ulteriore sententiae probationem & ad objectiones responsionem vid. apud EVND. d. Observ.

§. VI.

In specie tum se exerit superstitiosa Interpretatio & Applicatio, quando jura iisque innexa instituta Germanica ex Jure Romano, alioque extraneo explicantur & restringuntur, cum tamen ex rationibus domesticis h. e. statu reip. genio populi, institutis, moribusque domesticis explicatio petenda sit. Sic utrum Domino homines proprios occidere & servos mercenarios verberare liceat, aut Domina famulam honeste viventem appellans meretricem injuriarum condemnari debeat, a nonnullis ex §. 2. J. de His qui sui vel al. jur. explicatur & deciditur. Verum aequè ex principiis Germanicis antiquis jus vitae ac necis ac olim ex jure Romano Dominis competiit. v. TACIT. de mor. Germ. Cap. 25. hodie vero non ex dispositione d. Tit. sed principiis Germanorum recentioribus jus vitae ac necis non competit: potestas vero modica homines proprios & servos mercenarios vel verbis vel verberibus coercendi regulariter est penes

Dominos, RHETZ. in *Disp. de Miseric. intemp. cap. 4. n. 28.* in quibusdam autem provinciis ac locis mores eandem potestatem denegant. conf. HOPP. *ad Instit. d. Tit. & THOMAS. in Usu Pract. Inst. d. 1.* Jus detractionis, vulgo *Abzug, Geld* est facultas Superiori competens detrahendi certam portionem de bonis, quæ ex nostra jurisdictione in alium locum transferuntur. v. BERLICH. *part. 3. conclus. 52.* SCHVLT. *in addit. ad MODEST. PISTOR. part. 3. quest. 124. n. 122.* SCHEPLIZ. *in consuet. March. part. 3. tit. 8.* Hujus juris originem nonnulli ex legibus Romanis deducere conantur, scil. ex *l. 16. ff. de Jur. patron. Tit. C. quand. & quibus quarta pars deb.* quem affert SCHWEDER. *Introd. in Jus Publ. part. spec. sect. 3. c. 15. §. 24.* in specie ex Augusti vicesima hæreditatis *l. f. C. de Edict. Div. Hadr. toll. j. l. 2. §. 44. ff. d. O. J.* ibique GOTHOFR. *in not.* Sed ille textus loquitur de Jure Patroni bona liberti ab hoc in fraudem ejus alienata revocandi, *iste* de quarta hereditatis parte a curia petenda, si quis curiali succedit, qui non est decurionum numero, *hic* de vicesima parte hereditatum & legatorum, ob maxima bellorum impendia, detrahenda & fisco inferenda, deinceps Nervæ, Trajani aliorumque constitutionibus recisa atque reducta, & tandem penitus sublata. j. BERLICH. *part. 3. concl. 52. n. 3. seqq.* GOTHOFR. *ad d. l. f. C. de Edict. Div. Hadr. toll.* Unde statim apparet nullam esse comparisonem inter *l. 16. ff. d. Jur. patron.* revocationem & nostrum jus detractionis, quod ad casum translationis bonorum unice pertinet. Hinc moribus Germanorum & constitutionibus provincialibus hoc suam debet originem, sicuti ejusmodi
mores

mores in tota fere Germania vigere testatur GAIL.
L. 2. Obs. 36. n. 9. BESOLD. in Thesaur. Pract. v. Abschoß
MEV. ad Jus Lubec. part. 3. tit. 2. art. 4. n. 11. WEHNER.
Obs. Pract. voc. Nachsteuer.

§. VII.

Sæpe vero in superstitiosa illa interpretatione falla-
cia causæ committitur. v. g. O. P. S. Tit. 36. §. So wol-
len jubet, ut victus in expensas condemnatur, quod ex
jure civili restringendum esse ajunt, nisi justam litigan-
di causam habuerit, per Nov. 82. c. 10. Eo enim casu com-
pensari solent, ita, ut neuter litigantium expensas alteri re-
stituere teneatur. HARTM. PIST. part. 1. quest. 11. num. 1.
ENGELBRECHT. ad ff. de Re Jud. th. 28. Sed hic & regu-
lam & restrictionem ex jure naturali esse, manifestum
est, & confunditur Jus Romanum aut Justinianeum
quatale sive positivum cum doctrina juris naturalis,
quæ in eodem occurrit. Sic consensus curatoris fœmina-
rum Saxonicarum ad exemplum tutorum tempore celebra-
ti negotii interpositus esse debet & ratihabitio, actu cele-
brato, nihil operatur, JACOB. dissert. de curat. mulier.
Sax. bab. Lips. 1688. c. 5. CARPZ. P. 2. C. 15. d. 30. 31.
MENCK. Disp. Process. 6. §. 9. quæ otiosa quidem, sed
molesta quoque est subtilitas. Quid autem in praxi in-
terfit, leges ex propriis declarare an alienis principis,
tum demum plenius intelligitur, cum ejusmodi casus
in vita civili occurrunt, ubi alter ex jure Romano, alter
ex rationibus domesticis objectum controversum inter-
pretari conatur. Sic jure civili arbor in confinio posita
est communis, quatenus in utriusque vicini fundo radi-

ces egit §. 31. *J. d. R. D. l. 7. §. ult. ff. de A. R. D.* adeoque non rami sed radices eo jure spectantur. Vti vero vix crediderim, ulli genti se adprobasse subterraneam illam radicum investigandi rationem, conf. *HVBER. in Prælect. ad J. d. R. D. §. 25.* ita moribus Germaniæ & imprimis jure Saxonico arbor illius est, in cujus fundo oritur, sic tamen, ut rami pendentes in aere, qui est super aream vicini, sint in hujus domino, aut certe in ejus potestate utendi, ita ut illos succidere possit pro lubitu, *SCHNEIDEW. in §. si Titius 31. n. 5. Inst. de Rer. Divis. WESENB. in parat. ff. de gland. legend. & fructus decedentes in fundum illius ex ramis arborum vicini ad ipsum pertineant, art. 126. Weichbild art. 52. l. 2. Land R. wo ein Baum breitet die Zweige in eines Mannes Hof / der Herr mag ihn wohl verhauen / ob er will: und hieng Obst in seinem Hof / ist zu Recht sein. COLER. part. 1. Decis. 25. REINH. part. 6. differ. 12.* Atqui ante aliquot annos duo vicini disputabant de succisione ramorum in alterius agrum propendentium. Is, in cujus agrum rami porrigebantur, de damno sibi exinde nascituro aut nato questus, ramos propendentes succidere volebat. Sed dominus arborum inter alia, quibus succisionem se prohibere posse putabat, argumento illo præcipue nitebatur, quod jus provinciale, cum utatur vocabulo Hof / succidendi facultatem vicino tribuat saltem intuitu prædii urbani, non rustici, quale objectum controversum hic erat, at vero ne quidem propter identitatem rationis extensionem juris provincialis fieri posse, cujus quippe dispositio esset correctoria juris communis adeoque strictissime

Etissime interpretanda. Verum Facultas Jurid. Viten-
bergenf. in responfo mens. Mart. 1705. ad consultationem
alterius edita ostendebat vocabulum: Hoff / lingua Saxo-
nica antiqua utrumque prædium in genuino significato
suo notare. Verba Responsi, huc pertinentia, hujus te-
noris erant: **Wenn nun gleich ihr in den Gedanken
stehet / daß die Sächsischen Rechte / so dießfals ver-
handen / und nicht von Aeckern / sondern des Nach-
bars Hofe disponiren / auf gegenwärtigen Fall nicht
zu ziehen / in Erwägung / daß angeregte Dispositio
juris Saxonici correctoria juris communis §. 31. f. de Rer.
Divis. l. 26. §. 2. D. de A. R. D. dergleichen Fura aber
strictissime zu interpretiren / und auf keinen andern
Fall / als von welchem sie ausdrücklich verfaßt /
zu extendiren / l. 14. D. de LL. l. 27. C. de Testam. - - Gail.
L. 2. Obs. 32. - - dennoch aber und dieweil - - in meh-
rer Betrachtung / daß das Wort : Hof in seinem
eigentlichen Verstande ein jedes prædium, folgentlich
auch die Aecker bedeutet / v. Wehner. Pract. Observ.
lit. H. v. Hoff / und auf diese Maße insgemein von
denen Rechts-Gelehrten obige Fura interpretiret
werden / Carpz. p. 3. c. 32. def. 25. Coler. p. 2. dec. 25. - -
So erscheinet daraus allenthalben so viel / daß ihr
die Abhaung solcher Aeße eurem Nachbar mit Be-
stande Rechtens nicht verwehren möget. v. K. W.
v. WERNHER. obs. p. 2. obs. 426. Ast quid dicendum
fuiſſet, si vocabulum Hoff lingua Saxonica saltem no-
taret prædium urbanum, nonne interpretatio extensiva
locum habuisset? putem, cum paritas rationes adfit, ex-
tensionem admittendam esse. Nam vulgaris opinio,
quod**

quod jura Saxonica ex jure civili sint declaranda aut plane restringenda, nullo fundamento nititur, nisi veteri illa superstitione, qua multi jus Romanum velut oraculum venerantur, nec latum ab eo unguem discedunt. Deinde veritati non est consentaneum, quod jus Romanum à Saxonico corrigatur. vid. PHILIPP. *Us. Pr. §. 1. 2. Eclog. 31. ARVM. ad A. B. Disc. 4. §. 16. in fin. Disc. 6. §. 33.* Nam (1) stat juri Saxonico sua auctoritas præ jure civili in locis, ubi antiquitus illud obtinuit, nec juris civilis ibi alia, quam subsidiaria erit auctoritas, nisi probatum, explosas esse Saxonum consuetudines, & jus civile ibi exclusive esse receptum. Exemplum hujus rei novissimum Ducatus Magdeburgicus suppeditat, ex quo jus Saxonicum proscriptum & ejus loco Romanum introductum est. BERG. *Us. act. pag. 71.* (2) Jus Romanum in Germania actu primo eo usque receptum censetur, quoad juri patrio non adversatur. (3) Si est jus Saxonicum antiquum, scire velim quomodo lex antiquior possit corrigere legem postea demum receptam. (4) Si est jus Saxonicum Electorale novum, cur hoc, utpote jus principale, corrigat jus aliquod extraneum subsidiarium? nam qui aliquid recipit in subsidium, is illud hætenus in statu quo relinquit & asservat, donec usus ejusdem aliquando fuerit necessarius: illa igitur juris Romani à jure Saxonico facta correctio in nuda vanaque speculatione consistit. Denique & hoc falsum est, quod jura correctoria sint stricte interpretanda. Nam leges correctoriæ æque aptæ sunt ad recipiendam interpretationem laxam & strictam, hinc non saltem ad id respiciendum est, quod sint correctorie, sed ex consuetis inter-

interpretandi fundamentis judicandum, in quem sensum illæ sint accipiendæ. v. TITII *Observ. Lauterb.* 312.

§. VIII.

Notabile declarationis ex jure Romano factæ exemplum occurrit in contractu mutui, ubi quæritur, an usuræ currant a die numerationis, von der Zeit des Darlehns / an demum ex die institutæ actionis, von der Zeit der erhobenen Klage? Quod usus contractum illum principiumque germanicum, quo ille dirigitur, ex jure Romano explicare, nec usuras, nisi ex pacto *R. I. d. A.* 1654. §. **Anreichend die künftigen Zinsen** 174. aut mora in pecuniæ solutione adhibita *R. I. d. A.* 1600. §. **So viel nun** 139. adjudicare soleat, *BERG. ad Lauterb. p.* 493. *STRYK. ad Lauterb. pag.* 643. *ad verb. sensus.* *ECKOLT. ad Tit. ff. de Usur. §. 6. in fin.* cognitum perspectumque habeo, quid natura contractus ex principio Germanico suadeat, etiam constat. Verum est, quod Jure Romano usuræ non debebantur, nisi per stipulationem, s. e. solemnem contractum verbalem, promissæ *l. 3. C. d. Usur. l. 11. §. 1. ff. de R. C. l. 17. ff. de pact. l. 9. C. de non num. pecun. l. 24. ff. de P. V.* Ratio illius juris est, quia mutuum est contractus realis, §. *un. f. d. Obl. quæ ex cons.* qui solo consensu expresso vel tacito non perficitur, sed præter consensum rei traditionem requirit, *pr. f. quib. mod. re contr. oblig. l. 2. §. 4. ff. de R. C.* adeoque conditionem certi ex mutuo non producit nisi quatenus datum est *l. 3. C. de Usur.*; deinde quia est stricti juris, adeo, ut neque pactum nudum in continenti adjectum obligationem produceret *l. 17. pr. ff. de Pact. j. l. 24. ff.*

de P. V. licet alias pacta nuda in continenti adjecta vi sua non destituerentur *l. 7. §. 5. D. de Pact.* Cur autem strictam interpretationem hic sectati sint Romani, & cur Prætor in processu antiquo formulario formulam judici pedaneo dandam illi interpretationi accommodaverit, ejus rei rationem necessariam haud invenies, nisi forte maximus usurarum abusus, qui cives Romanos aliquando vexabat, ut ex TACITO *L. 6. annal. c. 16.* & CICERO *lib. 5. ad Att. Ep. ult.* apparet, eos ad illam legislationem permovit. Sed non minus verum est, quod contractus Germanorum ex principio Germanico: **Ein Wort/ ein Mann** / quod naturale est, & vi cujus quilibet consensus serio datus efficacem obligationem producit, interpretandi, illo etiam jure usi sint Germani, antequam jus Romanum iis innotuit, nec verosimile videatur, eos hac in parte principium juri naturali & candori antiquo fideique convenientissimum repudiasse, adde, quod alias communis Doctorum sententia in foro etiam recepta pacta Romanorum nuda hodie exulare & ex omni pacto serio & deliberato inito (supposita tamen persona alias ad contrahendum habili, exclusisque impedimentis consensus, errore, metu, dolo &c.) validam nasci actionem, STRYK. *V. M. ff. de Pact. §. 1.* GVDELIN. *de J. Novis. lib. 3. cap. 5.* j. GROENWEG. *ad L. 10. C. de Pact.* Cessante vero Romanorum principio, cessabit & confectarium, h. e. mutuum apud Germanos non erit contractus realis, sed consensualis, & cum hodie, quantitate usurarum æqua moderataque *R. I. d. A. 1654. §. 2. Anreichend. Rescript. Torgav. d. A. 1583. t. von wucherlichen Contr. atque Mandat. de die 30. April. 1671.* definita, cessent

cessent incommoda, quibus olim afflicta fuit Respublica Romana, cessentque odia inde exorta : hinc mutuum non amplius est contractus stricti juris seu strictæ interpretationis, sed bonæ fidei, neque jus Flavianum nos exercet ; denique cum usu hominum contractus formantur & plerumque mutuum sub lege solvendarum usurarum detur, ideo de exigendis dandisque usuris tacitum regulariter subesse pactum præsumendum, ac a die numerationis usura præstanda erit. SCHILTER. *Exerc. 35. th. II. TITIVS in Jur. priv. L. 4. c. 8. §. 2. & 15.*

§. IX.

Nec est, quod objicias, stante hac hypothefi Germanos non æque humanos fore ac Romanos. Nam hos quidem non ex humanitate, sed ex aliis causis facultatem exigendi usuras stipulationum solemnitati adstrinxisse, antea ostensum est, deinde inverso argumento dicendum, humanitatem & grati animi officium esse, præsumere mutuum fœneratitium, inhumanitatem vero esse, re creditoris mutuo accepta non saltem uti sed & gratis uti, inhumanitatem, velle, ut creditor, dominio rei suæ in debitorem translato, fortis consumendæ periculum subeat, & velle simul, ut gratis etiam hoc faciat : hinc uti, locationem conductionem sub lege mercedis initam præsumere, iniquum non est, ita ob rationes jam datas cum æquitate & humanitate omnino stare poterit, mutui naturam præsumere non gratuitam sed sub conditione usuræ solvendæ initam, atque adeo usuram a die numerationis esse præstandam. Interim usus forensis contrariam hætenus hypothefin sectatur, & in *Consil. hybern. 1684.* supremum Senatum censuisse,

in mutuo usuras deberi demum ex die institutæ actionis, refert BERGER. *in Oecon. Jur. L. 3. t. 9. §. 8.*

§. X.

Ad rem præsentem forte faciet, commemorare hic interpretationem aliquam privilegii a Rege Bohemiæ ULADISLAO Civitati Gorlicensi die 12. Maj. Ao. 1496. indulti, in quo certa forma, mortis causa disponendi, præscripta. Nimirum ultimarum voluntatum negotia multis fraudibus ac circumventionibus rixisque inde ortis antea fuerant exposita: cui malo ut obicem poneret Uladislaus, singularem hanc ferebat legem, ut quælibet ultima voluntas aut donatio mortis causa fieret coram *duobus* minimum & juratis dictæ civitatis *senioribus*, Senatusque *actuarius* æque jurato, iisdem ad hoc rogatis, idque sub pœna nullitatis. Quæ vero circa ultimam voluntatem tempore pestis declarandam in eodem privilegio definita sunt, lubens hic prætermitto. Verba tamen privilegii quatenus huc facere videntur, hic apponere juvabit: *Uladislaus Dei Gratia, Hungaria, Bohemie, Dalmatiæ, Croatiae Rex, Marchio Moravia, Laurenbergensis & Silesiæ Dux, Marchio Lusatia, memorie commendamus, quibus expedit universis. Quia intelleximus, Cives, incolas, & habitatores oppidi nostri Gorliz in infirmitate constitutos, ac etiam alios, per nonnullas personas plerumque non sine fraude ac dolo & frustra-nea circumventionem hætenus ad testandum inductos esse, ac etiam aliquando adhuc induci, debitis solemnitatibus*
inibi

inibi minime adhibitis, in heredum ac alias legitime succedentium non modicum præjudicium, ita, ut etiam ipse ecclesiastica & alia persone se aliquando in executores testamentorum deputari procurent, in testamentorum ejusmodi sive ultimarum voluntatum occultationem, intermissionem & plerumque protelationem: unde sæpius variae lites & controversiæ subortæ sunt, & suboriri formidantur, in grave damnum & jacturam Reipublicæ ibidem. Nos igitur fraudibus & dolis hujusmodi, periculisque animarum obviare, futuras controversias & errores præscindere volentes, supplicationibus humillimis dictorum civium, incolarum & habitatorum inclinati, ipsis quoque civibus, incolis & habitatoribus de competenti remedio providere cupientes, hoc privilegio, perpetuis futuris temporibus valituro, statuimus, ordinamus, maturo consilio & deliberatione præhabita, & ex certa nostra scientia: quod in quibuscunque testamentis, codicillis, vel qualibet alia ultima voluntate seu donatione mortis causa, aut legatis quibuscunque etiam ad pias causas, per cives, incolas, habitatores dicti oppidi, sive sanos sive in infirmitate constitutos, nunc & pro tempore instituendis & ordinandis, ad minimum DUO & jurati ex CONSULIBUS dicti oppidi, nec non ipsorum Consulum SCRIBA, sive NOTARIUS, etiam juratus, ad hoc rogati, in majus robur & firmitatem præmissorum interesse debeant & teneantur: alioquin testamenta, codicilli, ultimæ voluntates, institutiones heredum, substitutiones vulgares sive pupillares, donationes, seu legata quæcunque, per quoscunque in dicto oppido aliter ordinatæ & institutæ, nullius sunt roboris ac momenti. Cætera vide in celeberr. Dn. GROSSERI **Lausigischen**

Merckwürdigkeiten / Part. I. pag. 158. 159. ubi totum
 existat privilegium.

§. XI.

Nunc ut ad scopum deveniamus , casum à *Scab. Lips. Mens. Dec. 1701.* ad interrogationem decisum hic supponere libet. Uxor hortulani cujusdam Gorlicensis, morti vicina , marito præsentì injunxerat, ut suæ, ex sorore nepti æque præsentì post suam mortem vel binos in agro Gorlicensi communi opera ac impensa quæsitos hortos cum 300. thaleris relinqueret, vel ipsi 300. thaleros solveret. Promiserat id uxori maritus, & jurato promiserat, sed eadem mortua viduus personæ honoratæ præstanda præstare recusabat. Quærebatur, utrum forma testandi privilegio sancita, in præsentì vero casu non observata, ultima voluntas esset invalida, an privilegio non obstante ex *l. f. C. de Fideicommiss.* qua ultima voluntas hæredi præsentì, ut fideicommissum præstet, declarata subsistit, nec aliud, nisi legitima probatio requiritur, agi posset? Affirmabant quæstionem laudati J.Cti ob sequentes decidendi rationes: *D. a. d. alle Privilegia, so von den gemeinen Rechten abweichen/strictissime nur von den Fällen/ davon sie deutlich reden/ anzunehmen/ und dannenhero nicht dafür zu halten/daß der legislator denjenigen besondern modum disponendi juris civilis, in quo ipse heres sibi judex constituitur, wolle verworffen haben/ absonderlich da der finis privilegii, ut fraudes & doli, futuræque lites, rixæ, controversiæ & errores præscindantur, ebenfalls erhalten wird; der ganze Context auch angezogenen privilegii ausweiset / daß es nur von denen Casibus handele / da durch glaub-*

glaubwürdige Personen ein letzter Wille darzuthun/
nicht aber wie durch die Eides-Delegation sofort der Sa-
chen abhelfliche Masse gegeben werden möge; So wäre
Helena Elbelin über angeregtes fideicommiss Elten
Wincklern/ des angezogenen Privilegii ungeacht/den Eid
nach Anleitung des *l. f. C. d. fideicommiss.* zu deferiren
wohl befugt. vid. RIVIN. *ad O. P. S. Tit. 18. Enunc. 8.*
pag. 583. seqq. Prima decidendi ratio est, quod privi-
legia, quæ à juri communi recedunt, stricte sint inter-
pretanda, altera, quod, ultima voluntate juxta privile-
gium *l. f. C. de fideicommiss.* declarata, scopus privilegii
Uladislai, ut scilicet fraudes & controversiæ præcidan-
tur, itidem obtineatur; tertia, quod ex toto privilegii
contextu pateat, de iis saltem voluntatibus ultimis, qua-
rum veritas per homines fide dignos probari debet, non
de aliis, quarum probatio juramento statim expediri
potest, sermonem esse.

§. XII.

Affirmarem cum Dn. SCABINIS quæstionem, sed,
salvo rectius existimantium judicio, putaverim, in sola
ratione secunda & tertia decisionis cardinem verti, pri-
mam vero, si de juribus Romanis in commune subfi-
dium receptis intelligatur, otiosam aut per fallaciam
causæ hic suppositam esse. Nam in præfenti casu ad
privilegii sententiam & interpretationem res redit. Oc-
casio & causa impellens laudatæ ordinationis erant frau-
des & solemnitatum ultimis voluntatibus adhibendarum
neglectus; scopus autem, ut dolus rixæque vel impedi-
rentur, vel præciderentur. Ex his sequitur, legislato-
rem ad illos casus, ubi ex voto testatoris legantis aut
donan-

donantis ultima voluntas testimonio hominum fide dignorum stare debet, variæ autem fraudes intervenire ac lites exinde oriri solent, respexisse, circa illum vero casum, ubi veritas sola heredis aut legatarii scientia nititur, solaque juramenti delatione ostendi potest, nihil disposuisse; nam in hoc ultimam voluntatem declarandi modo ipse heres sibi iudex constituitur, sic cessant fraudes & rixæ; jurisjurandi delatione heredi facta, veritas expediri potest, sic præciduntur lites: ac proinde utroque respectu obtinetur finis privilegio intentus, licet modus in eodem determinatus abfuerit. Jam si casus controversus in laudato privilegio definitus non est, merito ejus decisio ex alio jure desumitur. Et verò jus Romanum in d. l. rem expedivit, hinc salvo privilegio illud in subsidium vocari potest. v. BERGER. *Oecon. jur. lib. 1. tit. 1. §. 28. n. 1. pag. 33.* CARPZOV. *Prax. Crim. Q. 42. n. 25. & P. 3. Decis. 288. num. 20.* Jus Romanum igitur privilegium non restringit, quod per fallaciam dictum esse videtur, sed supplet. Ac ut speciatim circa rationem primam observem, quod observandum videtur, vulgatum illud, quod jura statutaria ita sint accipienda, ut quam minimum à jure communi abeant, TIRAQVELL. *de LL. connubial. gloss. 2. n. 23. post. pr.* JAC. SCHULT. *lib. 2. quest. pract. 65. n. 32. & seqq.* in se quidem verum est, quippe jura particularia permisisse censetur Imperans, salva, quantum fieri potest, juris communis & principalis auctoritate: sed à vulgari superstitione regulam istam, intuitu juris Romani, male applicari existimem. Jus Romanum enim non est jus commune principale, sed commune subsidiarium, ex quo jura domestica,

utut

utut singularia, non restringuntur, sed saltim supplentur: quod ultimum sane in allato quaestionis casu & intuitu privilegii Gorlicensis factum est.

§. XIII.

Antequam finiamus hanc de Interpretatione, ex alienis principiis petita, meditationem, subnectere placet affinem de feudis Lusaticis observationem, qua licet ad interpretationem superstitiosam proprie non pertineat, tamen, quantum intersit ex rationibus domesticis rem explicare, ostendet. Notum est, feuda Lusatica esse *alienabilia* ex privilegio FERDINANDI *de Ao. 1544.* & quod largius est MAXIMILIANI II. *de Ao. 1575.* add. ORDINAT. FEVD. JOH. GEORG. I. *de Ao. 1653.* §. Unlangende die Clausul. Reservatum tamen est *jus protimēseos* illis agnatis, qui ex privilegio Maximiliani usque ad septimum gradum jus succedendi impetrarunt, uti cautum legitur in *Ordinat. feudali* §. Als erklären wir / verbis: Dieweil aber in unser confirmirten Lands- und Amts-Ordnung gewisse Vernehmung wegen der Näher Geltung und Vorkauffes des nächsten agnaten in alienationibus judicialibus gethan / lassen wir es billig / so viel das *jus protimēseos* anbelanget / dabey verbleiben / nam *Ordin. provincialis de Ao. 1583.* diserte cavet: In Vernehmung und Verkaufung der Güter sollen dieselbe denen Mitbelehnten gegönnet und vor andern gelassen werden. *An vero Domino quoque Jus protimēseos competat*, quaestio oritur. Nihil hac de re diserte cautum est in jure feudali Lusatico. Vnde Jcticeleberrimi hic dissentiunt, referente THOMASIO in *Dissert. de Feudo alienab.* Jam *Ao. 1679.* Jcti Francofurtenses

Domino jus προτιμήσεως abjudicarunt, duabus rationibus in eam sententiam ducti (1) quod possessoribus Lufaticis absque Domini consensu libertas feudum alienandi competit & (2) eo ipso Domino jus προτιμήσεως ademptum sit. Sed JCtis Vitenbergensibus anno 1701. in responso, ab Excell. HORNIO in *Append. 2. n. 1. ad Jurispr. feudal.* relato, ad quod communiter provocari solet, longe aliter visum est. Hi enim jus προτιμήσεως Domino quatuor potissimum rationibus asseruerunt, nimirum (1) quod Domino id debeatur ex jure communi 2. f. 9. neque illi negatum sit per jura specialia Lufatiæ (2) quod jus προτιμήσεως in omni feudo, etiam improprio, Domino competat, atque in favore consolidationis fundatum sit *arg. l. f. C. d. bon. Emphyt. & arg. 2. f. 9. §. donare*, uti vero dominium directum ad naturam & essentialia feudi pertineat, ita jus προτιμήσεως ejus sit consecrarium (3) quod feuda in uno impropria, v. g. quoad alienabilitatem, maneant tamen propria in altero scil. in dominio directo & jure προτιμήσεως (4) a jure alienandi ad jus protoemtionis non sit necessaria consecutio, cum hoc illi non officiat.

§. XIV. Si nostram qualemcunque sententiam addere licet, existimarem, superesse quædam fundamenta in institutis Lufaticis obvia, ob quæ Domino laudatam jus προτιμήσεως denegandum videatur. Antequam vero eo progrediamur, circa rationes antea allatas pauca adnotare lubet. Rationes responsi Francofurtensis a JCtis Vitenbergensibus refutatas esse putem; quod deinceps, quod ad horum fundamenta, quibus protoemtionem Domino vindic-

vindicant, attinet, primum recte se habet, nam, si verum est, quod hic deficient rationes domesticæ, merito ex jure subsidario decisio desumitur, aut etiam ex jure communi vel Electorali Saxonico, atque sic bene se habebunt rationes reliquæ; nam ex consueta feudorum natura illæ utique fluunt. Verum si indolem feudorum Lufaticorum, ut par est, ex jure publico speciali h.e. statu Lusatiae publico, ad quem in quaestione de sensu legum privatarum utique respiciendum est, repetas: tum abesse quidem nequit dominium directum, sed quoad jus προτιμήσεως aliter fortassis pronunciandum erit. Nam insunt hujus provinciae rationibus quaedam singularia, sive nobilitatem Lusatiae spectes, sive civitates municipales. Ad statuum provincialium auctoritatem & splendorem composita est territorium regendi & justitiam administrandi ratio, in comitiis & consiliis ad rem publicam pertinentibus magna est procerum auctoritas, & licet iis non competat sententia decidens, suffragium tamen eorum deliberativum negligi non solet, controversiæ feudales non in curia Domini, sed coram Præside provinciae, a Domino adhibitis proceribus legitime constituto, dirimuntur, ac, nisi res sit maximi momenti, non ad Dominum territorialem atque directum, sed a Judice ordinario provinciae ad eundem appellatur & id genus alia. conf. LVDEWIG. Opuscul. Miscel. P. I. L. 2. Opusc. 3. de Differ. feud. Lusat. atque comm. Different. 27. 28. 29. Ex quibus colligi posse videtur, jus προτιμήσεως, quod Domino alias competit, Lusatiae institutis inconcinnum & Domino abjudicandum videri. Nam stante ea, quam ante

retulimus, hypothesi, e re ordinum est, ne feudorum in provincia numerus diminuatur, ne onus accrescat reliquis, & ordinum omnium decreseat auctoritas & robur in provincialibus comitiis, id quod sensim fieri posset, si favore consolidationis cum dominio directo feuda conjungerentur, in quam sententiam jam inclinavit LVDEWIG. *d. l. Different. 23.* Quod si hæc non videantur satis liquida, evidentius forte argumentum dabit, *quod Lusatia bonorum domanialium sit nescia.* vid. Dn. LVDEWIG. *d. l. Different. 24. lit. (bb)* Nam si marchionatus Lusatiae a domaniis est alienus, talia vero emergerent, si dominus feudalus, qui simul territorialis est, vi juris προσηγορίας statuum feuda sibi acquireret; verosimillimum est, ob singularem provinciae a domaniis libertatem, protoemtionem feudorum alienandorum Domino non competere. Necesse, quod objicias, feuda Lusatiae, ut alia, Domino fieri aperta, per privilegium Maximiliani d. Ao. 1575. §. Darum wir / verbis: **Doch uns / unsern Nachkommen / und der Cron Böheim / an Regalien / Folgen / Diensten und Fälligkeiten / die sich ausser dieser unser Begnadigung an uns erledigen möchten /** & imminente apertura feudum alienari non posse, nisi Dominus consentiat, aut vassallus utatur specialiori illo Ferdinandi privilegio, quod vocatur der Vorritt d. 21. Febr. 1544. indulto, & postea in *Ord. feudal.* §. Wir lassen aber / confirmato, add. STRYK. *Dissert. de Feud. Lus.* §. 25. 26. 28. Nam ex apertura feudi necessario non sequitur, quod penes dominum illud deinceps maneat, sequitur autem ex institutis Lusatiae antea laudatis ac speciatim ex defectu domaniorum, quod

quod feuda Lufatica sint res *infendari solite ac aperta aliis iterum conferenda*. Verum hæc nostra tantum est opinio, quæ mentem ea in re defixam subit, nec veritati nec aliis melius sentientibus temere obtrudenda.

§. XV.

Supereft, ut illam interpretationis superstitioſæ ſpeciem videamus, quæ jura non quidem ex alienis & incongruis principiis, ſuperficiarie tamen, explicat, aut explicationem plane omittit. v. §. 3. Nimirum ob cœcum, quo multi in leges feruntur, amorem verba, prout jacent, crude accipiunt, captant, aut modo nimis reſtringendo eas, modo nimis extendendo, in utramque partem peccant, nulla habita circumſtantiarum, æquitatis aut prudentiæ ratione, nullo habito ad legum rationem reſpectu. Sic ſuperſtitioſa eſt interpretatio *l. f. C. de Temp. in integr. reſtit.* quando vulgaris doctrina regulam univerſalem exinde conficit, quaſi vero omnis reſtitutio petenda ſit intra *quadriennium*, a tempore ſublatae cauſæ, quæ eam meruit, computandum. Nam quadriennium illud ad caſus pertinet, in quibus præſcriptio principalis longiori temporis ſpatio definita eſt. Quid enim ſi contra præſcriptionem exigui temporis, ut menſtruam (qualis occurrit in redhibitoria, quæ duobus aut ſex etiam menſibus præſcribitur. *l. 2. C. de Ædil. Action. l. 28. 38. pr. ff. d. Ædil. Edict.*) vel annalis (e.g. quando jure Saxon. res mobilis anno & die, *Weichb. art. 21. Pandr. l. 2. art. 29.* jure civili actiones ædil. æſtimatoriæ anno utili præſcribuntur) reſtitutio danda ſit? Tum ſane abſurdum foret, ſi ſpatium petendæ reſtitutionis ipſa præſcriptione principali foret longius.

Restitutio igitur intra modicum tempus , quod alias præscriptioni principali præstitutum est , suscipienda erit. *conf. TITII Jus priv. L. i. c. 18. §. 14.* quod etiam advertisse videtur BRUNN. *ad l. 26. ff. ex quib. caus. maj. num. 10.* & SCHOEPPF. *in Synops. Tit. d. rest. in integr. n. 9.*

§. XVI.

Nec minus insigne circa clausulam codicillarem superstitionis specimen se offert. Quantum hæc testamentis adjecta operetur , notum est. In testamentis ad pias causas , militum & parentum inter liberos , ob illorum favorem præsumitur , licet non sit adjecta BERGER. *in Oecon. Jur. pag. 357. & 444.* CARPZ. *l. 6. Resp. 7.* FAB. *in Codic. l. 6. t. 5. d. 7. n. 2.* Quod ad cætera testamenta , in dubio illa non præsumitur. Cur non ? Puto ex superstitione , quæ credit in *l. i. 13. §. 1. ff. d. jur. codicill. l. ult. §. 1. C. Eod. l. pen. §. f. ff. de Legat. 2. l. 41. §. 3. ff. d. Vulg. & pupill. subst.* præsumtionem illam haud admissam esse. Alias enim si testator eam neque adjecit , neque repudiavit , h. e. si nullo indicio declaravit , se voluisse testamentum tantum , non vero codicillos condere , merito illa præsumenda foret. Enim stultus esset testator , qui nollet , ut testamentum , quod præter ejus voluntatem forte non valet , minimum in codicillum convertatur ; nam quivis in dubio censeretur debet maluisse , ut actus aliquo modo valeat , quam ut plane sit irritus. Non obstant leges allegatæ : nam id saltem ex iis apparet , quod clausula non sit præsumenda , si constet defunctum voluisse tantum facere testamentum , aut quod memorata clausula diserte adjici queat , non vero ex iis colligi potest ,
quod

quod clausula codicillaris in dubio præsumi non debeat. Certe usus nonnullorum locorum sententiam hætenus defensam adprobat. Ita enim HUBER. *in posit. ad §. de Codicill. n. 19.* *In foro tamen vel clausula codicillaris subintelligitur vel saltem vitiosa dispositio pro codicillo habetur, etsi testator voluntatem suam vocaverit testamentum, quia sub voce testamenti & codicillos intelligunt.* SANDE *lib. 4. tit. 1. d. 12.*

§. XVII.

Non autem circa leges extraneas tantum, sed & domesticas quoque superstitiosa interpretatio nugatur. Sic P. 2. *Constit. Sax. Elect. 43.* dicit: *Nachdem die Ehestiftungen contract seynd/ so ist es auch genug/ wenn zween Zeugen oder drey dabey gewesen/ da es aber mit den Ehe-Stiftungen die Gelegenheit hätte/ daß sie in vim contractus nicht können erhalten noch beschützet werden/ als: die Erbschaft auf den Todes-Fall darinnen vermacht/ und es seyn fünff oder mehr Zeugen dabey gewesen/ so sollen solche Ehe-Stiftungen in vim ultimæ voluntatis kräftig erkandt werden.* Quam male hanc constitutionem sæpe interpretata sit superstitio, non semel docuit experientia. Ipse memini, paucis abhinc annis, occasione pactorum dotalium, inter alia acriter disceptatum fuisse partim de sensu legis, partim de nonnullorum verborum adhibitorum sensu. Nam conjuges pactis dotalibus sine testibus celebratis soli subscripserant, ac in ipso instrumenti tenore verbum: *vermachen*/ forte adhibuerant; marito deinceps mortuo & lite super successionem exorta, pars adversa verba constitutionis: *wenn zween oder drey Zeugen dabey gewesen/*
capta-

captabat, ac si ad omnia pacta dotalia sine discrimine duo tresve testes requirerentur, præsentem igitur conventionem, si foret conventio, ob testes non adhibitos invalidam esse; præterea ob intercurrentis verbum: *vermachten*; causabatur, illo non tam pactum, quam ultimam voluntatem declaratam fuisse, adeoque vel ex hoc capite, cum deficerent quinque testes, negotium irritum esse. v. STRYK. *Tr. de Succ. ab Intest. diff. 8. c. 5. §. 7. & Cautel. Contract. S. 3. c. 8. §. 21. KOHL. de Pact. dotal. p. 2. n. 3. 4.*

§. XVIII.

Verum omni lite carere potuissent partes, si ab adversario legis pactique contextus cum ratione leviter saltem fuisset examinatus. Nam constitutio diserte dicit, pacta dotalia esse contractus. Ergo si sunt contractus, æstimari quoque debent ex natura contractuum. Ad hos vero non præcise requiruntur testes, sed tum demum iis opus est, si probatio aliter fieri nequit, quam per testes. Quis autem testes exiget, si partes conventionem in scripturam redegerint eique propria manu subscripserint, cum hac ratione propria utriusque confessio rem conficiat. Idem sane dicendum de pactis dotalibus in vim contractus celebratis, nempe tum demum duo testes requiruntur, si de propria & scripta utriusque partis confessione non constet, sed per testes probatio facienda sit: atque hoc, non alio fine in dicta constitutione testium facta est mentio. Nunc utra, quæso, interpretatio plus rationis habet? an illa, quæ in dubio legem & negotia humana ab otiosis restrictionibus liberat, an quæ involvit magis & tricatur? Quod ad verbum:

bulum : **vermachen** five legare, magis videndum erat, quid actum, quam quid scriptum fuerit, cum paciscentium intentio ex conjunctis v. g. quod bona alteri data esse, penes eum manere, jura quævis contra pacta ista dotalia forte competentia dimissa esse debeant, satis appareat, non in modum ultimæ voluntatis, sed contractus conventionem factam esse, hinc neque verbulum **vermachen** captandum, sed iuxta circumstantias antea memoratas explicandum erat, in quam sententiam quoque Facultas Jurid. Lips. conventæ partis Advocato sub nomine Salomonis Friderici Bergmanni interroganti Mens. Aug. 1716. respondit : **Wollet ihr wissen / ob die Ehestiftung / so Cajus Sulpitius und Johanna Hieronymus mit einander abgeredet / zu Recht beständig sey oder nicht. Ob nun wohl angeführet wird / daß bey erwehnter Ehestiftung keine Zeugen / noch von Seiten der Braut ein Curator zugegen gewesen / sondern beyde Verlobte nur allein solche unterschrieben und besiegelt / da doch dieselbe berührte Ehestiftung / indem darinnen bey der Disposition über dasjenige / was ein Ehegatte von dem andern auf den Todesfall haben solle / das Wort **vermachen** gebraucht worden / per modum ultimæ voluntatis aufgerichtet hätten / und zu dergleichen Ehestiftung fünf Zeugen nothwendig erfordert würden / dahero / daß in deren Ermangelung sie vor gültig nicht zu achten wäre / es das Ansehen gewinnet: Dennoch aber und dieweil / daß gedachte Ehestiftung per modum ultimæ voluntatis gemacht sey / nicht erscheint / vielmehr daß selbige in vim contractus abgehandelt worden / daraus / daß dem überlebenden Ehegatten**

K

alles

alles und jedes / was der Verstorbene besessen / gänzlich überlassen seyn und verbleiben sollte / die paciscenten auch aller ihnen darwieder zu staten kommenden Rechte sich begeben / gnügllich abzunehmen / und nach solchen das zum Ueberfluß beygefügte Wort vermachen zu erklären ist / wozu einige Zeugen so schlechterdings nicht requiriret / sondern dieselben nur melioris probationis causa dabey gebrauchet werden / zumahl da hier Sulpitius die Ehestiftung durch und durch mit eigener Hand geschrieben / und sie hernach nebst seiner Braut vollzogen / nechst dem ermeldten Sulpitii Anverwandte besagte Ehestiftung deswegen / daß Johanna ohne Einwilligung eines Curatoris solche eingegangen / nicht anfechten mögen / in Betrachtung / daß er Sulpitius dieselbe vor gültig angenommen / darüber verstorben / und sie als dessen angemassete Erben seinem facto nicht zu wider leben können / überdiß die Wittbe ermeldete Ehestiftung auch nach ihres Mannes Todes agnosciret ; so mag mehr angeregte Ehestiftung zu Recht vor beständig wohl geachtet werden.

§. XIX.

Gravis quoque est illa superstitio , quæ rei judicæ μορμολύκειον adorando nomen divinum in vanum assumit. Id quod probatum dabimus. In quæstione est, an actor diffessionem juratam probatione contraria v.g. comparatione literarum aut testium depositione impedire queat. Negat hoc usus forensis in processu executivo. B E R G E R. *ad O. P. S. Tit. 25. Obs. 5. p. 770. inf.* RIVIN. *ad d. t. En. 31. nisi exceptio perjurii sit*

fit liquida. v. IDEM *ad Tit. 28. En. 37.* Admittit vero probationem contrariam in processu ordinario O. P. S. Tit. 25. §. 4. Da aber / quod tamen Scabini Lipsienses apud RIVIN. *d. l. Tit. 25. En. 29.* ad tempus, quo sententia recognoscere aut diffiteri jubens nondum abiit in rem judicatam, restringunt, post sententiam vero, quæ vires rei judicatæ consecuta est, illam variationem non admittendam esse existimant. Verum si exceptio perjurii sit liquida, si illiquida, omni casu æquitati & religioni magis consentaneum est, actorem volentem ad jus suum aliis mediis demonstrandum admittere. Nam (1) iniquum est, actore invito jura ejus committere soli adversæ partis fidei, irreligiosum vero est, temere jurare, irreligiosum, temere & sine gravi causa jusjurandum poscere, nec refert, si pars, si judex hoc faciat. (2) Tacita, quæ vulgo prætexitur, conventio v. RIVIN. *ad O. P. S. d. Tit. 25. En. 27. pag. 989. in præjud.* verb: **Durch welche Convention ihr auch** non obstat, tamdiu enim hæc imperfecta est, quamdiu actori nondum innotuit, quid facturus sit reus, cum huic in ipso recognitionis faciendæ termino adhuc competat electio, utrum recognoscere, an diffiteri velit, at quomodo perfecta esse potest conventio, ubi de mente alterius partis & quid electurus sit, nondum constat. (3) Neminem rei judicatæ inania terrere debent, nam in præsentī negotio ejus auctoritas reum stringit, non actorem, quandoquidem hic ante lapsum decendii nondum scire potuit, quam viam ingressurus sit reus. Et quid amplius? (4) religionis præcepta semper probationem contrariam admittere jubent, quoties perjurii commit-

K 2

tendi

tendi suspicio subest, illud igitur fortius esse debet rei
judicatæ terriculo.

§. XX.

Speciatim, quod ad processum executivum attinet,
ejus indoles probationi contrariæ non obstat, BERGER.
ad Tit. 25. Obs. 5. pag. 770. RIVIN. d. l. En. 31.
(1) nam celerior procedendi modus in favorem actoris
introducitur, non detorqueri debet in ejus odium, quod
tamen contingeret, si citra ejus voluntatem jura ab ad-
versarii religione suspenderentur, (2) deinde, si actioni
executivæ plane renunciare licet & actionem instituere
ordinariam, v. RIVIN. d. t. 25. En. 31. in præjud. daß
Klägers Suchen wegen der Comparatione literarum
nach Gelegenheit dieses Processes nicht statt hat / son-
dern es wird Beklagter zur eidlichen diffession zugelassen/
es wolte denn Kläger der jetzigen Klage renunciiren/und
eine ordentliche anstellen / damit würde er billich gehö-
ret/ &c. add. BERGER. in Resol. Lauterb. d. Edend. qu. 2.
neque absurdum erit, processui executivo aliquam par-
tem processus ordinarii aut summarii speciatim sic dicti
immiscere, (3) præcipue cum hac ratione magis matu-
retur controversia, quam si executivo pene absoluto re-
nunciandum & lis a principio suo exordienda sit; (4)
postremo, si denuo indolem processus executivi & irre-
gularitatem haud admittendam urgeas, tanta fane non
erit vis hujus processus, ut neque a præcepto religiosi-
tatis limitationem aut exceptionem patiatur, satis erit
avertere committendum perjurium, quam processui
executivo cæcam obedientiam præstare; fatius, modum
procedendi executivum ita explicare, ut religionis
exceptio-

exceptionem admittat, quam nomen divinum profanare & religionem negligere. Aliquando fane religio eluctatur, ut in nostram sententiam tum a Facult. Theol. tum Jurid. Lips. ad Consistorium Altenb. Mens. April. 1720. in causa *Rockenrothii* contra *Jörckschii* responsum est. Nam licet reo purgatorium consentiente actrice injunctum & sententia vires rei judicatæ consecuta esset, tamen actrix, cum intentionem suam semiplene interim probasset & suspicionem perjurii reo objiceret, non obstante re judicata, ad quam rei advocatus provocabat, ad suppletorium admittebatur. Alias vero plerumque aliis moribus vivitur hocque principio: *Fiat superstitio & pereat religio.*

§. XXI.

Restant adhuc nonnulla circa superstitionem juridicam, quæ in applicatione legum committitur, dicenda. Quid autem per applicationem superstitionis speciatim intelligatur, id ex Cap. I. cognosci poterit. Scilicet applicatio superstitiosa est, *quæ ex nimia reverentia & admiratione legum positivarum exorta leges & facta vel non recte confert, vel facta etiam collatione inconcinnam aut plane noxiam moralitatem producit atque exequitur.*

§. XXII.

Est præsens quidem argumentum, si non copiosius præcedente, tamen æque copiosum: interim nobis hic esse licebit brevioribus. Nam & intellectu facilliora sunt omnia & plerumque cum interpretatione superstitiosa conjuncta, ut uno perspecto alterum simul cognitum evadat, & malæ interpretationis consecutarium sit applicatio mala. Neque tamen separata hujus con-

fideratio prætermittenda videtur, cum applicatio aliquando magis emineat. Interdum applicatio bene se habere posset, fallit autem interpretatio & ex hac deinceps absurda sequitur applicatio: interdum licet veram supponas interpretationem, absurda tamen erit applicatio; illo casu vitium magis est in interpretatione, hoc, in applicatione.

§. XXIII.

Sic nuper in manus venit dissertatio quædam de *Exheredatione filie turpiter viventis*, ubi Auctor verba *Nov. 115.c.3. §. 1. in corpus suum peccare*, captans, manifesto demonstrari posse putabat, exhereditationis fulmini subiectam esse filiam, etiamsi non sit meretrix, sed corporis sui copiam semel tantum alicubi fecerit: cum tamen totus *l. 19. C. de inoff. test. authent.* subiectæ & d. *Novellæ* contextus ostendat, sermonem esse de filia, quæ flagitiosam fœditatem, vitamque luxuriosam seu, ut indoles vocabuli insinuat, meretriciam elegerit. Præterea ideo in corpus suum fœmina peccare dicitur, quod corpus commercio exponit, liberum vero corpus æstimationem non recipiat *l. 3. ff. Si quadr. paup. l. f. ff. de his qui es.* Nunc si ad filiam stuprum semel passam applicetur ista doctrina, applicatio non potest non esse absurda: sed vitium principale non tam in applicatione, quam in interpretatione superstitione latere, manifestum est. E contrario multi satis intelligunt, distinctionem bonæ fidei & stricti juris potissimum ex hypothese pactorum nudorum & instituto iudicum pedaneorum, processuque formulario profluere, neque naturam negotiorum iuxta usum gentium & æquitatem naturalem spectatam,

tam, a lege civili sic formatam, interpretationem strictam præcipere, ac ea, quæ ex hac hypothese strictè explicantur, ex indole sua & æquitate interpretationem latiore vel exigere, vel non respuere: & tamen ita multos occupavit superstitio, ut usum illius divisionis ac interpretationis modernum asserant, bonamque fidem agentium turbent, modo ne ex quisquiliis Romanis aliquid dimittant. Sed ad rem ipsam propius accedendum est. §. XXIV.

Et quidem invita sæpe Germania legum extranearum usus asseritur. Quod tota fere de jurisdictione doctrina, prout hæc in Corpore Juris Romano-Justinianeum traditur, unamque rempublicam & statum monarchicum, nec non peculiare jurisdictionis institutum præsupponit, in Germania nullum usum habeat, & tamen incaute passim applicari soleat, Dn. THOMAS. *in not. ad ff. de Jurid.* STRYK. *in U.M.d.t.* TITIUS *in Obs. Lanterb. d. t.* BEYER *in pos. ad ff. ibid.* monuerunt. Ita Proconsules Romani in provincias suas proficiscentes, simul ac urbem egressi, in quavis civitate intermedia actus jurisdictionis voluntariæ, non vero contentiosæ exercere potuerunt. *l. 2. ff. de Offic. Proc.* Quæ sanctio unam rempubl. & imperantem supremum supponit. Penes hunc enim pro independenti suo imperio stat, quam jurisdictionem magistratibus suis concedere velit. Quis vero Præsidem Provinciæ Lusaticæ, **den Land Voigt in Lausitz** / in provinciam suam aut consulem Lipsiensem in civitatem suam per terras Brandenburgicas tendentem in civitate quadam Brandenburgica emancipationes, manumissiones aliosque
ejus

ejus generis actus vi potestatis a Cæsare sibi datæ exercere posse crediderit? Nam majestatica sua jura Proceres imperii non ab Imperatoris concessione, sed ex legibus provincialibus derivant, ac instrumento pacis Osnabrugensis ita illis firmata est superioritas territorialis, ut singuli suo nomine territoria regant, nec alter alterius circulos turbare debeat v. *J. P. O. art. 8. Cap. Leopold. art. 3.* Interim tamen ex iis, quæ a Dn. BERGERO in *Oeconom. Jur. L. 4. T. 3. §. 1.* referuntur, omnino apparet, disceptatum fuisse, utrum hodieque jurisdictio voluntaria in territorio alieno exerceri queat, & decisionem ad tacitam quandam ordinum Imperii conventionem rediisse. Id quod, nisi conventionis existentia probetur, merito negandum nobis videtur. Tam molesta enim conventio ex communi hominum Procerumque affectu haud præsumenda. Si vero jurisdictionis voluntariæ in alieno territorio exercitæ casus aliquando contigit, certe ex ultronea admissione & humanitate hoc factum esse, credendum est.

§. XXV.

Neque cessate, quæ hic notatur, superstitio in applicatione legum domesticarum. Nam uti leges Germanicæ antiquæ nonnunquam sine gravi causa nimis contemnuntur, ita ex diverso sancta antiquitas aliquando sine ratione adoratur. Nota est in processu ordinario *Guaranda die Gewehr* / cautio, qua actor stipulata manu vel tangendo judicis baculum promittit, se non solum libellum non esse mutaturum, sed & reum contra omnes alios ob eandem causam agere volentes defensurum. *Landr. L. 1. art. 63. L. 2. art. 15. add. Resol. Grav. de Ao. 1661.*

Tit.

Tit. von Justitiensachen §. Wiewohl 17. O. P. S. Tit. 12. Part. 1. Constit. Elect. Sax. II. Rectius definiveris otiosam & inanem solemnitatem. Quod facile concedent, qui conditionem legum Germanicarum antiquarum accuratius rimati sunt. Vtut vero in processu hodierno guaranda sit usitatissima, & olim publica quoque sanctione præcepta : illud tamen certum est, eam rectius aboleri, quam conservari & hodienum applicari. Nam mutatio libelli quousque sit permessa, id vel ex natura processus vel ex *Ord. Proc. v. g. O. P. S. Tit. 5. §. f.* apparet, &, si juxta vulgarem dicti Paragraphi explicationem, tamdiu refusis expensis libellum mutare licet, quamdiu sententia, qua actori injungitur probatio, nondum in rem judicatam transiit; quid, quæso, opus est tanto apparatu exigere vel urgere gvarandam? Vt vero actor reum defendat adversus idem ex eadem causa deinceps petentes, hoc juris naturalis est. Nam & actoris interest, & reus, si actor non solum rem processu exactam sibi habere, sed eum quoque ab aliis ob eandem causam conventum indefensum relinquere vellet, nimis læderetur: de cœtero unquam eo nomine actum esse, se non audivisse ingenue fatetur MOLLER. *ad P. 1. Const. Elect. Sax 4. n. 4.* & fortene post Mollerum alii id se audivisse testari poterunt. Interim ita in foro servatur. Nec satis fuit, in processu ordinario antiquitatibus illis inhærere, nam ad processum summarium illa quoque fuit extensa. v. WERNHER. *P. 1. Obs. 126.* BERGER. *in Disc. forens. p. 417. seqq. & Supplem. P. 1. p. 152.* Forte etiam talia non semper ex venerandæ antiquitatis cultu, sed ex principiis rabulisticis servantur ipsisque legibus inferuntur, siqui-

L

dem

dem multi in vanis ejusmodi ceremoniis artem forensem positam esse credunt. Et sic in re seria, administratione nempe justitiæ, ludere par est.

§. XXVI.

Liceat circa celebrem illam rerum geradicarum successionem *Landr. Lib. 1. a. 5. 24. Weichb. a. 53. 57. in f.* quædam huc facientia notare. Geradæ origo ex antiquissima Anglionum & Werinorum lege originem habet, juxta quam hereditatem defuncti filius non filia suscipiebat, & si filium non haberet, qui defunctus erat, ad filiam pecunia & mancipia, terra vero & vestis bellica ad proximum paternæ generationis consanguineum pertinebat; Mater etiam moriens filio terram, mancipia & pecuniam dimittit, filiæ vero spolia colli h. e. monilia, vestes, armillas vel quicquid ornamenti proprii videbatur habuisse; quæ ornamenta dicta sunt *Rbedo* v. *Cod. leg. antiqu. Germ. ab HEROLDO & LINDENBROGIO edit. ac speciatim Leg. Anglion. Tit. de Alodibus Tit. 6. c. 1. 5. 6. 8. Tit. 7. c. 3.* Quæ succedendi ratio sine dubio temporis illius simplicitati, moribus bellicis & exiguæ tam rerum expeditoriarum, quam utensilium five geradicarum conditioni fuit accommodata. Cum vero illa omnia hodie & quoad institutum bellicum, & quoad rerum quantitatem atque pretium, nimium quantum sint immutata, ratio consuetudinis cesset, & ad præsentia Germaniæ instituta illi succedendi ratio minime quadret, sed varias difficultates, incertitudinem & inæqualitatem in successione aliisque negotiis civilibus gignat: quis conservationem illius antiquitatis & applicationis congruam esse dixerit? Hinc satis foret, illud institutum antiquum penitus abrogare.

§. XXVII.

§. XXVII.

Nonnunquam superstitio leges privatas domesticas aut etiam extraneas ad rationes Imperii publicas, aut alias ad Imperium applicat. At jura privata ad negotia privata pertinent, ad publica non quadrant. Et uti alii Imperantes, ita & status imperii legibus privatis sunt soluti, nisi liquida factæ submissionis prostant indicia, v. g. in definitione majorennitatis, quæ jus Romanum sequitur, v. VITRIAR. L. 3. Tit. II. §. 8. L. 3. Tit. 20. §. 28. TITH S. 7. P. L. 4. c. 6. §. 19. vel status imperii certo respectu veri subditi sint, quæ qualitas se exerit, quatenus per modum imperii contra eos in judiciis communibus v. g. judicio camerali proceditur, adeoque cum legibus judiciariis ad Jurisprudentiam privatam illi pertinent. Conf. TITH S. 7. P. L. 7. c. 4. 5. Ad declarandam vero incautam legum privatarum applicationem vel unicum sufficiet exemplum. Ita KNIPSCHILD. *Tr. de Jur. & Priv. Civ. Imp.* L. 2. c. 4. n. 100. seqq. & LIMNÆVS T. I. L. 2. c. 9. n. 140. Statibus imperii Jus legitimandi in dubium vocare conantur ob l. 1. 2. C. d. *Jur. aureor. annal.* imprimis Nov. 74. c. 2. Nov. 89. c. 9. 10. Sed superioritas territorialis anilem superstitionem sola destruit.

§. XXVIII.

Interdum quoque superstitiosa applicatio, etsi leges statui publico aut institutis domesticis repugnantes non applicet, vitia tamen legum positivarum non attendit, sed veram Jurisprudentiam in iis positam existimat, adeoque leges vel manifeste iniquas, & otiosis restrictionibus molestissimisque ambagibus laborantes

sine omni circumspectione applicat. Neque tamen hæc in eum sensum accipi velim, ac si legum observantiam & applicationem a lubitu arbitrioque privatorum dependere putem. Distinguendum enim est inter leges extraneas in rempublicam receptas & domesticas ab ipsis territoriorum Germanicorum Imperantibus latas: illæ in subsidium receptæ sunt, nec solida ratione quisquam probare poterit, procures Germaniæ confuse & promiscue obligasse Judices atque Collegia Juridica, ut leges extraneas, æquæ sint an iniquæ, prudentes an imprudentes, sine delectu applicent: igitur iis, penes quos applicandi officium est, omnino aliquod arbitrium relictum esse plane existimo; has vero quod attinet cautius omnino incedendum, & lex, licet dura, tamen hætenus sequenda erit, nam præsto est Imperans, qui vel authentica sua interpretatione, vel mitigatione vel abrogatione in commodis mederi potest. Interim, cum nec semper nec statim casus ratione æquitatis aut utilitatis dubii ad Eum deferri queant, is usus forensi manus non adeo ligasse censeri debet, quo minus circa leges aperte duras aut otiosas æquitati civiumque utilitati aliquid dare liceat. Sic v. g. arrestum Saxonicum in scriptis petendum est per O. P. S. *Tit. 48. §. 1. in med. verb.* **Da sie erslich den Kummer schriftlich angeleget und derselbe gerichtlich registriret worden;** sed usus fori ob periculum in mora, favorem commerciorum, & restrictionem, ut scripto arrestum impetretur, minime necessariam etiam admittit arrestum oretenus impetratum. v. BERGER. *Disc. for. p. 1637.* Et sane usus forensis contra Principis auctoritatem minime peccaret, si in applicatione

catione O. P. S. *Tit. 18. §. 9. verb. auff den Fall aber/* vi
cujus Juramentum calumniæ cum relato simul præ-
standum, magis officii religionis, quam legis humanæ
rationem habeat, qua de re alio fine supra dixi, adducto
BERGER. *in Oecon. Jur. pag. III2. nota 2. consentiente.*

§. XIX.

Sed intuitu legum extranearum liberius de isthac
applicatione dici poterit. Jure Romano actio de deje-
ctis & effusis contra heredes non competit *l. 5. §. 5. ff. d.*
His qui eff. sed æquitas exigit, ut ad hos etiam, quatenus
est persecutoria, extendatur: nam delinquens ex bonis
suis damnum refarcire debebat, merito igitur hæc ob-
ligatio transit in heredem illa accipientem. Nec alicu-
jus momenti est objectio ex *l. 1. §. 2. ff. de Priv. delict.* de-
sumpta, quod heres defunctum in delictis non repræsen-
tet, nam aliud est delinquere aliud ob delictum satisfac-
cere, illud est illicitum, hoc honestum, ac ad repræsentan-
dum defunctum omnino aptum; aliud etiam est pœnam
corporis afflictivam sustinere, aliud damni restitutionem
facere, illud, quod ad heredem, est iniquum, hoc æquis-
simum. Dura quoque est in novi operis nunciatione
l. unic. C. de Nov. op. nunc. quæ intra mensium spatium
controversiam de N. O. N. dirimi, & si fieri hoc spatium
nequeat, demum satisfactionem admitti voluit. Verum
illa mora hodie non attendi, sed judicis arbitrio hæc res
relinqui solet, cum ingens ædificaturo emergere præju-
diciū aut nunciatio ex invidia aut calumnia proficisci
queat. v. *l. 12. §. 7. C. de ædif. priv. CARPZ. L. 1. Resp. 7.*
STRUV. S. I. C. Exerc. 39. §. 12. quam æquitatem pro-
nunciando quoque observavit F. J. L. Mens. Maj 1700.

teste MENCKEN. in *Theor. & Prax. Tit. de Nov. Op. Nunc. §. 12.*

§. XX.

Sed me prius tempus & locus, quam superstitiosarum applicationum exempla deficerent: hinc ne superstitione seductus limites dissertationis academicæ transiisse videar, cursus inhibendus est calamo, relinquenda ipsis candidis Lectoribus ad cætera applicatio. Hæc igitur sunt, quæ de superstitione Juridica jam commentari visum est. Si hætenus dicta superstitiosis displiceant, meliora me doceant: malo enim veritatis amans esse, quam superstitiosus. Deus autem in Ecclesia religionem, in Curia Justitiam servet, praxin utriusque faustam ac fortunatam esse jubeat, duo autem illa utriusque extrema, atheismum & superstitionem, atheisticum Juris neglectum & superstitiosum ejus abusum sufflaminet, donec cessantibus tandem & improbitatem & errorum insultibus cum æterno veritatis ac justitiæ Statore in æternum conjuncti sine superstitione dicamus:

SOLIDE O GLORIA.

